

**HOMO- JA LESBOVANHEMMUUS JA SOSIAALISET
VERKOSTOT**

Emmi Tuomi
Pro gradu –tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Psykologian laitos
syksy 2003

HOMO- JA LESBOVANHEMMUUS JA SOSIAALISET VERKOSTOT

Tekijä: Emmi Tuomi
 Ohjaaja: Jaakko Seikkula
 Psykologian pro gradu –tutkielma
 Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos
 Lokakuu 2003
 45 sivua, 4 liitettä

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen lähtökohta oletuksena on sosiaalisen ympäristön merkitys perheyksikön ja yksilön kokemukselle. Taustalla on sosiaalisten verkostojen teoria ja menetelminä on käytetty avointa teemahaastattelua ja verkostokarttaa. Aineisto koostuu yhdeksän vanhemman (kaksi isää, seitsemän äitiä) haastatteluista ja heidän piirtämistään verkostokartoista. Nauhoitetut haastattelut litteroitiin ja haastatteluaineiston eri kohdista kerättiin Atlas-ti –tietokoneohjelman avulla koodaamalla ensin verkostojen rakenteellisia ominaisuuksia: keitä henkilöitä perhe-, suku-, työ- ja ystävät -sektoreille kuuluu ja minkälaisia yhteyksiä näiden henkilöiden välillä on. Toiseksi tarkasteltiin verkoston jäsenten toimintaa ja merkityksiä tilanteissa, joissa haastateltavat olivat kertoneet verkostonsa ihmisille homoseksuaalisuudestaan, parisuhteestaan ja lapsen tulosta perheeseen. Verkoston rakenteellisten ja funktionaalisten ominaisuuksien perusteella pohdittiin sosiaalisen verkoston merkitystä haastateltaville ja heidän vanhemmuuden kokemukselleen. Verkostot olivat rakenteeltaan melko laajoja (25 – 95 henkilöä) ja monipuolisia. Yhteydet erityisesti sektoreiden välillä ja myös sisällä olivat melko vähäisiä, mutta erilaisten ihmissuhteiden voitiin nähdä tukevan yksilöä ja perhettä eri tavoin ja täten kokonaisuuksina verkostot vaikuttivat toimivilta. Läheiseen verkostoon oli valittu ja elämän myötä valikoitunut sellaisia ihmisiä, jotka suhtautuivat hyväksyvästi homoseksuaalisuuteen ja olivat osoittaneet tukensa koko perheelle. Verkostot olivat monipuolisia ja sekä suku- että ystäväverkoston merkitys korostui. Verkoston jäsenten reagoitua ja merkityksiä jaoteltiin 11 käsitteen alle: hämmästys/yllättyneisyys, sopeutuminen, aktiivinen kiinnostus, keskusteleminen vs. puhumattomuus, ristiriitaisuus, aktiivinen kielteisyys, yksinkertaisuus/ itsestäänselvyys, ilo, onnellisuus lapsesta, tiedon jakaminen muiden kanssa ja luottamus/ aktiivinen hyväksyntä. Lapsen tulo perheeseen oli koettu verkostoissa hyvin myönteisesti ja se oli lisännyt, vahvistanut ja monipuolistanut verkoston tarjoamaa tukea. Luonteva ja helppo suhtautuminen homoseksuaalisuuteen ja homo- ja lesbovanhemmuuteen oli (haastateltavien mielestä yllättävänkin) yleistä ja vanhemmille erityisen tärkeää, koska se koettiin osoituksena aidosta hyväksynnästä ja tuesta heidän vanhemmuudelleen.

Avainsanat: sosiaalinen tukeminen, sosiaalisten verkostojen teoria, verkostokartta, homoseksuaalisuus, homo- ja lesboperheet, vanhemmuus

GAY AND LESBIAN PARENTHOOD AND SOCIAL NETWORKS

Author: Emmi Tuomi

Supervisor: Jaakko Seikkula

Pro Gradu Thesis

University of Jyväskylä, Department of Psychology

October 2003

45 pages, 4 appendices

ABSTRACT

This study is based upon the assumption that social environment has a great impact on the family unit and the individual. The background theory of this study is the theory of social networks, while the methodology comprises open thematic interview and network map. The data consist of interviews with and network maps by nine parents (two fathers, seven mothers). First, I used the Atlas-ti computer program to collect from the transcribed interviews the structural qualities of the networks: which persons belong to the family, relatives, workmates and friends sectors, and what kind of connections existed between these persons. Second, I examined the actions and meanings of the members of the social networks in situations where an interviewee had told them about his or her homosexuality, partnership, or about an addition to the family. The significance of the social networks to the interviewees and their experience of parenthood were examined on the basis of these structural and functional qualities. The network maps drawn by the informants were quite large (25-95 members). The connections between, and also within, sectors were relatively few, but different types of relationships could be seen to support in many ways the individual and the family. Thus, the networks as a whole seemed to function well. The networks included only such people who approved of homosexuality and who had offered their support to the whole family. Each of the nine networks had a varied structure, while the relatives and friends sectors were generally of equal significance. The reactions and meanings of the network members were collected under eleven notions: astonishment/ amazement, adjustment, active interest, conversation vs. silence, controversy, active negativity, simplicity/ obviousness, joy, happiness about the child, sharing of knowledge and trust/ active approval. The addition to the family was considered very positive by the networks: it had enhanced, strengthened and diversified the support received from them. To the surprise of some interviewees, network members largely showed an unforced, easy attitude to homosexuality and gay or lesbian parenthood. This was particularly important to the parents as they felt that it was an indication of sincere acceptance of and support to their parenthood.

Keywords: social support, theory of social networks, network map, homosexuality, gay and lesbian families, parenthood.

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen tarkoitus	1
1.2 Homo- ja lesbovanhemmuus	2
1.3 Sosiaaliset verkostot	3
1.4 Tutkimuskysymykset	6
2. TUTKIMUKSEN KULKU, AINEISTO JA MENETELMÄT	8
2.1 Haastateltavat	8
2.2 Käytetyt menetelmät	9
2.2.1 Avoin teemahaastattelu	9
2.2.2 Verkoston tutkiminen ja verkostokartta	9
3. TULOKSET	12
3.1 Verkostojen rakenne	12
3.1.1 Perhe	12
3.1.2 Suku	14
3.1.3 Työ, koulu	16
3.1.4 Ystävät, muut	17
3.1.5 Ryhmittymisen	18
3.1.6 Yhteydet ja tiheys	19
3.2 Verkostojen funktioita	20
3.2.1 Hämmästyminen, yllättyneisyys	20
3.2.2 Sopeutuminen	21
3.2.3 Aktiivinen kiinnostus	22
3.2.4 Keskusteleminen vs. puhumattomuus	23
3.2.5 Ristiriitaisuus	25
3.2.6 Aktiivinen kielteisyys	26
3.2.7 Yksinkertaisuus, itsestänselvyys	27
3.2.8 Ilo	29
3.2.9 Onnellisuus lapsesta	30
3.2.10 Tiedon jakaminen muiden kanssa	30
3.2.11 Luottamus, aktiivinen hyväksyntä	32
4. POHDINTA	34
4.1. Päätulokset ja tulosten suhde taustakirjallisuuteen	34
4.2 Tutkimuksen kulun ja menetelmien arviointi	39
4.3 Näkökulmia keskusteluun ja jatkotutkimukseen	40

LÄHTEET

LIITTEET

1. käsitteistä ja tutkimuksen kulusta
2. verkostokartta
3. haastattelurunko
4. esimerkki koodeista

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on laadullisen haastatteluaineiston avulla tarkastella yhdeksän homo- tai lesbovanhemman sosiaalisia verkostoja, läheisten ihmisten suhtautumista heidän homoseksuaalisuuteensa ja perheeseensä sekä tämän suhtautumisen merkitystä vanhemmuudelle. Käytetty taustateoria on erityisesti klinisen psykologian käyttämä verkostoteoria. Lähtökohtana tutkimuksessa on sosiaalisen ympäristön merkitys yksilön sosiaalisen identiteetin rakentumisessa ja ylläpidossa. Näen tutkimukseni osana yhteiskunnallista, feminististä tutkimussuuntausta, jossa Kvalen (1996) mukaan tunnustetaan ja tunnistetaan tutkimuksen poliittinen funktio ja tavoitteena on parantaa inhimillisiä olosuhteita. Kvale viittaa erityisesti feministisen tutkimuksen poliittiseen sitoumukseen *naisten* sortoa vastaan, Davis ja Srinivasan (1994) laajentavat tämän sitoumukseksi tuoda kuuluville hiljaisten ja marginalisoitujen ryhmien ääni. Katson tutkimukseni sisältävän tällaisen poliittisen pyrkimyksen.

Homo- ja lesbovanhemmuus on yhteiskunnallisessa keskustelussa ajankohtainen aihe liittyessään sekä hedelmöityshoidoista että homojen ja lesbojen adoptio-oikeudesta ja niin kutsutun sosiaalisen vanhemman oikeuksista käytyyn keskusteluun. Suomessa on valmisteltu lakia hedelmöityshoidoista vuodesta 1982 alkaen. Lakiesityksissä on eri tavoin evätty tai rajattu lesboparien ja itsellisten naisten oikeutta hedelmöityshoitoihin (Lampela, 2000; Mustola, 2000; Hedelmöityshoidosta..., 2002; Esitys hedelmöityshoidosta peruttiin, 2003). Sosiaali- ja terveysministeriön asettama työryhmä julkaisi syyskuussa 2003 adoptio- ja huoltajuuskysymyksistä raporttinsa, jossa se puoltaa homo- ja lesboparien oikeutta perheen sisäiseen sekä erikseen määritellyissä poikkeustilanteissa myös perheen ulkoiseen adoptioon (Lapsen etu..., 2003).

1.2 Homo- ja lesbovanhemmuus¹

Varsinkin lesboille mahdollisuuksia tulla vanhemmiksi on periaatteessa useita. Heteroseksuaalisen sukupuolikontaktin lisäksi käytössä ovat keinoalkuiset lisääntymismenetelmät tai kotona tehty inseminaatio eli keinohedelmöitys. Vanhemmuus voidaan rakentaa myös adoption tai sosiaalisen kanssavanhemmuuden kautta (Kuosmanen, 1996). Homo- tai lesboperheiksi voidaan katsoa myös yksinhuoltajaperheet, joissa vanhempi identifioituu homoksi tai lesboksi. Käytännössä monet mahdollisuudet ovat kuitenkin vain teoreettisia. Homomiehille keinot isyyteen ovat vielä monimutkaisempia.

Homo- ja lesbovanhemmuutta on tutkittu eri näkökulmista. Paula Kuosmanen on tarkastellut lesboäitiyttä arkipäivän tilanteissa ja toiminnoissa sekä biologisten äitien että heidän naiskumppaneidensa näkökulmasta (Kuosmanen 1996; 1997; 2000). Kuosmanen (1997) mukaan tyypillisin lesboperheen muoto Suomessa on perhe, johon kuuluu biologinen äiti ja aiemmassa heteroliitossa saatu(ja) lapsi(a) sekä äidin naiskumppani, jonka vanhemman rooli vaihtelee. Kuosmanen (1996) määrittelee *sosiaalisesti vanhemmaksi* ihmisen, joka huolehtii lapsista arjessa jokapäiväisesti, mutta ei ole välttämättä juridisesti lapsen vanhempi. Uudessa työryhmän mietinnössä (Lapsen etu..., 2003) sosiaalinen vanhemmuus määritellään vanhemmuutena, joka ei perustu biologiseen isyyteen tai äitiyteen. Jacqui Gabb (2001) on todennut lesbovanhemmuuden, erityisesti sosiaalisen vanhemmuuden erityisyyden osoitettaessa, että äidinrakkaus on kulttuurista, valittua ja jopa ehdollista, ei jotain automaattista ja sisäsyntyistä biologian kautta äidin ja lapsen välille muodostuvaa.

Enemmistö psykologian alan kansainvälisestä homo- ja lesboperheitä koskevasta tutkimuksesta kohdistuu lasten kehityksen ja hyvinvoinnin sekä vanhemmuuden taitojen tarkasteluun. Tutkimuksissa on yleisesti todettu (esim. Falk, 1989; Kirkpatrick, 1987; Patterson, 1992), ettei vanhempien seksuaalisella suuntautumisella ole vaikutusta lapsen kehitykseen tai vanhempien kykyihin hoitaa tai kasvattaa lapsia. Mahdolliset havaitut ongelmat liittyvät homojen ja lesbojen marginaaliasemaan sekä yhteiskunnan syrjiviin asenteisiin homo- ja lesbovanhemmuutta kohtaan (Gabb, 2001; Ernulf & Innala, 1991), ja nämäkin ongelmat ovat tutkimusten mukaan liioiteltuja (mm. Ernulf & Innala).

¹ 'Homo- ja lesbovanhemmuus' - ja muista käsitteistä ks. liite 1

Mustola (2000) toteaa, vastalauseena lakiehdotusten vaateille kahdesta tai eri sukupuolta olevista vanhemmista, että hänen mielestään lapsen etu on syntyä toivottuna ja tulla rakastetuksi. Väitteille lapsen tarpeesta elää eri sukupuolta olevien vanhempien kanssa ei löydy lapsipsykologiasta tukea, mutta sen sijaan tutkimukset osoittavat, että erityisesti avusteiseen lisääntymiseen turvautuvat ihmiset ovat joutuneet miettimään ja harkitsemaan vanhemmuutensa perusteellisesti ja ovat hyvin motivoituneita ajattelemaan lapsensa parasta (Hynnä, 1997; Mustola; Weston, 1991).

1.3 Sosiaaliset verkostot

Homoseksuaalisuutta ja jonkin verran myös homo- ja lesboperheitä on tutkittu myös sosiaalisten verkostojen näkökulmasta. Kun voidaan nähdä, että ongelmana homoseksuaaleille ei ole heidän homoseksuaalisuutensa sinänsä, vaan ympäristön reaktiot ja asennoituminen heidän seksuaaliseen suuntautumiseensa (esim. Ross, 1984), on Grönforsin, Haavio-Mannilan, Mustolan ja Stålströmin (1984) mukaan tärkeää nostaa tutkimuskohteeksi juuri ympäristön asenteet ja suhtautuminen sekä homojen ja lesbojen kokemukset niistä. Tähän olen pyrkinyt valitsemalla näkökulmaksi vanhemmuuden ja perheen tarkastelun sosiaalisten verkostojen kautta.

Tämän tutkimuksen voidaan lähtökohtaisesti katsoa pohjautuvan sosiaalisen konstruktionismin käsitykseen todellisuudesta sosiaalisesti rakentuneena. Todellisuus näyttäytyy yksilölle objektiivisena ja sitä sisäistetään sosialisatiossa ihmisten yhteisöön ja ylläpidetään keskustelun avulla (Berger & Luckmann, 1995). Gillian A. Dunnen (1997) mukaan tavat, joilla nimeämme seksuaalisuuttamme, toimimme ja tunnemme, ovat voimakkaasti sosiaalisen ja taloudellisen ympäristömme muokkaamia. Yhteiskunnan suhtautuminen ja asenteiden muuttuminen historiallisesti on myös merkittävä osa homoseksuaalisuuden historiaa (Grönfors, 1984), ja sosiaalisella ympäristöllä on erityisesti homo- ja lesbovanhempien identiteettityössä ja perheiden hyvinvoinnissa merkittävä osa.

Dunne (1997) puhuu institutionalisoidusta heteroseksuaalisuudesta, joka tulee esiin yhteiskunnallisissa ja ideologisissa tavoissa esittää tietyt ”oikeat” muodot seksuaalisuudesta, tunne-elämästä, lisääntymisestä, vanhemmuudesta tai feminiinisyydestä ja maskuliinisuudesta. ”Normaali”, luonnollinen aikuisen ihmisen

tavoite on heteroseksuaalinen parisuhde ja lisääntyminen siinä (Dunne). Oletus jokaisen heteroseksuaalisuudesta voidaan nähdä erityisenä ongelmana perheille, joissa vanhemmat eivät ole heteroseksuaaleja, rikkovathan he ehkä kaikkein oletetuinta heteroseksuaalista roolia: vanhemmuutta. Tai kuten Gabb (2001) sanoo, lesboäiti häiritsee tapaa käsitteellistää vanhemmuus suvunjatkamisen kautta (*disrupts the reproductive narrative*). Kaskisaari (1997) toteaaakin homo- ja lesboperheiden kyseenalaistavan ja muuttavan sisältä päin perheen, kodin ja vanhemmuuden instituutioita; instituutioita, joista heidät on alun perin selkeästi poissuljettu.

Sosiaalisten verkostojen kartoittamisen ja niistä puhumisen tarkoitus on tuoda esiin henkilöiden omia tapoja määritellä perhettään ja ihmissuhteitaan. Sluzkin mukaan sosiaalinen verkosto on pysyvä, mutta kehittyvä joukko perheenjäseniä, ystäviä ja tuttavuuksia sekä työ- ja opiskeluyhteyksissä ja erilaisissa enemmän tai vähemmän muodollisissa organisaatioissa ylläpidettäviä ihmissuhteita. Verkosto koostuu psyykkisesti merkityksellisistä ihmissuhteista, joiden avulla ylläpidetään sosiaalista identiteettiä ja jotka tarjoavat henkistä ja materiaalista tukea (Marsella & Snyder, 1981; Sluzki, 2000; Speck & Attneave, 1973). Sosiaalisen tuen määrän ja laadun tarve vaihtelee eri elämäntilanteissa, mutta sen yhteys yksilön sekä psyykkiseen että fyysiseen terveyteen on monin tavoin todistettu (Fyrand, Moum, Finset & Glennås, 2003; Klefbeck, Hultkrantz-Jeppson, Marklund, Bergerhed & Forsberg, 1988).

Sosiaalisten verkostojen tutkimus psykologian alalla on pääasiassa keskittynyt verkostoterapeuttiseen tutkimukseen. Verkosto nähdään tukiverkostona ja verkoston kartoituksella ja tutkimisella on pyritty verkoston voimavarojen ja suojaavien tekijöiden kartoittamiseen (Seikkula, 1994). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan verkoston merkitystä tukena homon tai lesbon vanhemmuuden identiteetille (tutkimuskysymys 3). Kliinisen psykologian alalla on tutkittu muun muassa verkoston ominaisuuksia ja niiden muutoksia kriisitilanteessa kuten fyysisen (Fyrand ym., 2003) tai psyykkisen sairastumisen yhteydessä (Ikonen-Nylund & Petterson, 1991; Seikkula, 1991); esimerkiksi kartoittaen verkostoa ja sen funktioita sairaalahoidon aikana ja sen jälkeen (Martio, 2001).

Homojen ja lesbojen sosiaalisia verkostoja käsittelevistä tutkimuksista tunnetuin on Kath Westonin tutkimus. Weston (1991) tutki Yhdysvalloissa 1980-luvulla homojen ja lesbojen elämäntapoja ja identiteetin rakentumista eri konteksteissa laajan kenttäobservoinnin ja 80 syvähaastattelun avulla. Erityisesti tutkimuskohteena olivat

yhteisöllisyys, sosiaaliset verkostot ja haastateltavien perhe- ja sukulaisuuskäsitykset. Tutkimuksensa tuloksena Weston kehitti käsitteen 'chosen family', joka kuvaa homojen ja lesbojen tapaa muodostaa perhettä ja lähintä sosiaalista verkostoaan oman valinnan ja henkilökohtaisten merkitysten kautta, ilman pakkoa pysytellä biologisten siteiden ohjaamissa sukulaismääritelmässä. Westonin tutkittavista vanhempia oli vain pieni osa ja Weston itsekin toteaa, että vanhemmuuden alueelta lisätutkimus on tarpeen.

Kulttuurin ja instituutioiden heteroseksuaalisuus sekä homoseksuaalisten ihmisten vaikeus löytää identiteetilleen ja ratkaisuilleen tukea heteroseksuaalisesta makrokulttuurista, ovat jo pitkään rohkaisseet homoja ja lesboja etsimään tukea ja rakentamaan omaa mikrokulttuuria, verkostoja ja merkityksiä ihmissuhteille (Albro & Tully, 1997; Ariel & McPherson, 2000; Nissinen, 1997). Näin *valinta* tulee merkittäväksi tekijäksi ihmissuhteiden ylläpitämisessä (Weston). Nissinen (1999) on homo- ja biseksuaalisten miesten verkostoja tutkiessaan todennut, että tarve löytää hyväksyntä identiteetille ja elämän ratkaisuille on vaikuttanut verkoston rakenteeseen siten, että hyvinvointia edistävät resurssit painottuvat enemmän ystävä- kuin sukulaissektorille (myös Kurdek & Schmitt, 1987).

Weeks, Donovan ja Heaphy (1997) haastattelivat 48 ei-heteroseksuaalista miestä ja 48 naista (joista noin puolen elämään kuului lapsia) selvittääkseen läheisten ihmissuhteiden (*'intimate involvements'*) rakennetta ja merkityksiä. Pyrkimyksenä oli kuvata näiden ihmissuhteiden perheenomaisuutta, sukulaisuusluonnetta ja ei-biologisia suhteita ns. valittuina perheinä. Tutkimuksessa kuvattiin 'samanlaisuus-' tai 'sukulaisuusrinkejä' (*'affinity circle'*), joihin saattaa kuulua tai olla kuulumatta lapsia tai biologisia sukulaisia, mutta suhteiden kulttuurinen ja symbolinen merkitys on yhteenkuuluvuuden tunteessa. Verkostoina nämä ringit ovat joustavia ja sopeutuvia, ja suhteita kuvataan vastuullisuuden, vastavuoroisen huolenpidon ja sitoutumisen termein. Määrittelyä velvollisuuden ja pakon kautta pyritään välttämään (Weeks ym.).

Weeks ym.(1997) kokosivat aineistostaan valinnan kautta muotoutuvan ystävien perheen olennaisia piirteitä: ystävien perheestä etsitään yleisesti perinteisessäkin perheessä tärkeinä nähtyjä kumppanuuden, rakkauden ja kunnioituksen arvoja ja valittu perhe nähdään ideaalisena näiden toiveiden suhteen. Olennaista on identiteetin ja elämäntavan itsemäärittelyn mahdollisuus. Vaikka jotkut haastateltavat erottivat ystävyysuhteet sukulaisuussuhteista, haluttiin ystävyyttä kuitenkin määritellä merkittävämpänä ja intensiivisempänä kuin miten se yleensä nähdään (Weeks ym.).

1.4 Tutkimuskysymykset

Ensimmäinen tutkimuskysymys tarkastelee haastateltavien **sosiaalisten verkostojen rakennetta**: Keitä verkoston eri sektoreille kuuluu? Miten perhettä, sukua, työ- ja ystäväverkostoja määritellään? Mitä muita verkoston rakenteellisia ominaisuuksia aineistosta nousee esiin? Tähän kysymykseen vastataan kappaleessa 3.1.

Toiseksi, kappaleessa 3.2, käsitellään **verkoston ihmisten toiminnan merkityksiä eli verkoston funktionaalisia ominaisuuksia**. Erityisesti kohteena ovat tilanteet, joissa haastateltavat ovat kertoneet verkostonsa ihmisille homoseksuaalisuudestaan, parisuhteestaan ja lapsen tulosta perheeseen. Verkoston funktioita etsitään tarkastellen sitä, miten eri ihmiset olivat reagoineet näissä tilanteissa ja millaisia vaikutuksia näillä tiedoilla tai elämänmuutoksilla oli ollut kyseisiin ihmissuhteisiin². Näiden aiheiden käsittely muodosti merkittävän osan haastatteluista (haastattelurungon (liite 3) mukaisesti) ja tutkimuksessa oletettiin, että suhtautuminen tällaisissa emotionaalisesti voimakkaissa tilanteissa tuo hyvin esiin verkoston jäsenten toimintaa ja merkityksiä.

Homoseksuaalisuudesta kertomista, ulostuloa (engl. 'coming out') voi kuvata ihmisen pyrkimyksenä kokonaisuuden tunteeseen, sisäisen kokemuksen tuomiseen myös sosiaalisesti todellisuudeksi (Bebko & Johnson, 2000; Weston, 1991). Vakituiseen parisuhteeseen asettuminen ja perheen laajeneminen lapsiperheeksi muuttavat elämää radikaalisti sekä tunne-elämän että elämäntapojen osalta. Myös lapsuuden perheestä irtautuminen tapahtuu yleensä viimeistään oman perheen perustamisen kautta (Weston, 1991). Näissä merkittävässä elämäntilanteissa läheisten ihmisten suhtautuminen voi olla ratkaisevaa yksilön omalle kokemukselle. Ivalahden (1997) mukaan perhekeskeisessä kulttuurissamme läheisten ihmisten suhtautuminen tasoittaa usein yhteiskunnan yksilöön kohdistamia asenteita ja odotuksia, ja siksi yksittäisilläkin lähipiirin reaktioilla voi olla merkittävämpiä vaikutuksia kuin yhteiskunnan suhtautumisella. Kerrottaessa näistä ratkaisuista voidaan läheisten ihmisten hyväksynnän ja tuen tai niiden puutteen katsoa nousevan merkittävällä tavalla näkyviin, keskustelun tasolle.

² Useat haastateltavista ymmärsivät kysymykseni läheisten *suhtautumisesta* heihin siten, että hain juuri negatiivisia kokemuksia. Esimerkiksi kysyessäni ”Minkälaisia reaktioita/ tilanteita olette kohdanneet kertoessanne homoseksuaalisuudesta/ perheestä?” monet aloittivat vastauksensa ”ei kyllä minkäänlaisia, enimmäkseen pelkkää positiivista”. Kysymyksen muoto siis osoittautui ongelmalliseksi, mutta avoin haastattelu mahdollisti tarkennuksen tarvittaessa.

Sosiaaliset verkostot ylläpitävät yksilön sosiaalista identiteettiä. Ne eivät toimi neutraalisti suhteessa yksilön tekemiin ratkaisuihin, kokemaan todellisuuteen, tapaan rakentaa identiteettiään. Kolmantena tutkimuskysymyksenä tarkastellaankin sitä, **kuinka haastateltavien sosiaaliset verkostot tukevat ja/ tai vaikeuttavat heidän vanhemmuuttaan ja homo- tai lesbovanhemman identiteettiä.** Tätä kolmatta tutkimuskysymystä käsitellään pääasiassa pohdinta-osiossa.

2. TUTKIMUKSEN KULKU, AINEISTO JA MENETELMÄT

2.1 Haastateltavat

Tutkimuksen aineisto koostuu yhdeksän itsensä homoksi tai lesboksi identifioivan vanhemman haastatteluista. Haastateltavat ilmoittautuivat tutkimukseen Setan (Seksuaalinen tasavertaisuus ry.) jäsenjärjestön Sateenkaariperheet ry:n sähköpostilistalle laittamani haastattelupyynnön johdosta. Haastateltavista kaksi on miehiä ja seitsemän naisia, eli kolme naisparia, yksi miespari ja yksi yksinhuoltajaäiti. Pariskunnista tutkimukseen osallistuivat siis molemmat puoliset. Kahdeksalla haastateltavista oli yksi alle kaksivuotias lapsi, joka oli yhdessä suunniteltu ja avusteisten lisääntymismenetelmien avulla alkuun saatettu. Yksi haastateltava oli useamman 5-15-vuotiaan lapsen yksinhuoltaja. Vanhempia perheiden lapsilla oli yhdestä neljään. Haastateltavat olivat kolmelta eri paikkakunnalta, jotka kuuluvat Suomen suurimpiin kaupunkeihin.

Kaikki aineistossa esiintyvien henkilöiden tunnistetiedot on muutettu. Tutkimushenkilöt on kuvattu melko yleisesti eikä esimerkiksi tekstissä esiintyviin aineistolainauksiin ole liitetty nimimerkkejä tai numeroita, joilla eri lainaukset voisi yhdistää saman henkilön sanomaksi³.

³ Tutkimus käsittelee sosiaalisia verkostoja ja tarkastelun kohteena ovat siis haastateltavan henkilön lisäksi hänen lähipiirinsä ihmiset. Näiden muiden ihmisten (puolisoita lukuun ottamatta) suostumusta ”olla mukana” tutkimuksessa ei ole hankittu, minkä vuoksi aineiston käsittelyssä on erityisesti pyritty siihen, ettei haastateltavia tai muita henkilöitä voi tunnistaa. Tarkempi haastateltavien kuvaus tai lainausten liittäminen tietyn henkilön sanomaksi on myös tarpeetonta aineiston kokonaisanalysoinnin kannalta.

2.2 Käytetyt menetelmät

2.2.1 Avoin teemahaastattelu

Hirsjärvi ja Hurme (2000) toteavat, että kun halutaan tutkia jotain ihmisen elämään ja ajatteluun liittyvää ilmiötä, on haastattelu luonnollinen tapa kerätä tietoa suoraan heiltä, joita kyseinen ilmiö koskee. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa teemoja muotoillaan ilmiön pääkäsitteistä yksityiskohtaisempiin alakäsitteisiin päin (Hirsjärvi & Hurme). Tässä tutkimuksessa haastattelurunkoa (liite 3) koottiin teemahaastatteluidean mukaisesti, poimien aiheita luetusta kirjallisuudesta tutkimuskysymysten mukaisesti. Aihealueet olivat avoimia ja muotoutuivat kunkin haastattelun kuluessa keskustelun myötä. Siksi tämän tutkimuksen haastatteluja voi nimittää avoimiksi teemahaastatteluiksi.

2.2.2 Verkoston tutkiminen ja verkostokartta

Yksilön sosiaalista verkostoa voidaan kartoittaa Klefbeckin työryhmän (Klefbeck ym. 1988) kehittämän verkostokartan (liite 2) avulla. Verkostokartta tuo näkyviin keitä ihmisiä yksilö, päähenkilö, lähipiiriinsä katsoo kuuluviksi ja miten nämä ihmiset jaottuvat perhe-, suku-, työ- ja 'muut' -sektoreille⁴. Verkostokartta kuvaa yksilön mikrosysteemeitä, eli eri elämän alueilla olevia ihmisiä, joihin yksilö on suorassa yhteydessä; sekä mesotason systeemeitä, eli yhteyksiä näiden eri elämän alueilla olevien ihmisten välillä (Bronfenbrenner, 1979; Klefbeck ym., 1988). Verkostokartan yläosan, perheen ja suvun, katsotaan painottavan pitkäaikaisia suhteita, jatkuvuutta ja muuttumattomuutta, ja jopa vastustavan muutosta. Alaosa, 'työ' ja 'muut', edustaa muutosta ja uudistumista (Klefbeck ym.). Klefbeckin ym. mukaan ystävät ja sukulaiset eivät ole korvattavissa toisillaan, koska sukulaissuhteet kestävät paremmin esimerkiksi ristiriitatilanteita.

Perheosioon katsotaan kuuluviksi ne sukulaiset, joiden kanssa päähenkilö asuu. Nämä suhteet ovat päivittäisiä, ja näiden ihmisten kanssa henkilö joutuu jatkuvasti omaa

⁴ Henkilöt merkitään kolmioilla (miehet) ja ympyröillä (naiset) sopivaksi katsotun matkan päähän itsestä (keskellä). Lisäksi voidaan nimetä sektori 'viranomaiset', jonka käytöstä tässä tutkimuksessa ks. liite 1.

toimintaansa sovittamaan. Sukulaissuhteet toteutuvat verkostoteorian mukaan pääasiassa tunnetasolla eikä niistä, kuten perheestäkään, voi helposti erota (Seikkula, 1994). Työ- tai koulusektorille kuuluvat ihmiset ovat henkilöitä, joiden kanssa ollaan tekemisissä päivittäin, ja heidän funktionsa verkostossa perustuu siihen, että he ovat käytettävissä tueksi nopeasti ja arkipäiväisissä asioissa, vaikeivät muuten henkisesti läheisiä ihmisiä olisikaan. Neljäs sektori on nimeltään 'muut (naapurit, ystävät)', ja se viittaa oman valinnan kautta syntyneisiin ihmissuhteisiin, joiden ylläpitäminen vaatii erityisesti omien sosiaalisten voimavarojen käyttöä (Seikkula).

Tässä tutkimuksessa haastateltavia pyydettiin täyttämään verkstokartta, joka toimi pohjana sosiaalisen verkoston määrittämisessä ja ihmissuhteista keskusteltaessa. Eri sektoreiden välisten yhteyksien kartoittaminen ei ollut varsinaisesti tutkimuskohteena, mutta haastateltavat sekä merkitsivät karttaan että toivat puheessa esiin vaihtelevasti näitä yhteyksiä. Parihaastatteluissa verkstokarttoja piirtäessään puolisoit näkivät toistensa kartat ja jonkin verran keskustelivat niistä tai "ottivat mallia" toisiltaan (esimerkiksi muistuttamalla jostakin ihmisestä), mutta kartoissa esiintyvistä eroista päätellen kumpikin teki omat ratkaisunsa esimerkiksi määritellesään perheeseen ja sukuun kuuluvia henkilöitä tai eri henkilöiden etäisyyksiä itsestään.

Kun oman perheen ja muun lähipiirin määrittely ei välttämättä noudata oletettuja heteroseksuaalisia normeja, on tärkeää saada itse määritellä eri verkstonsa alueita, ihmissuhteita ja etäisyyksiä. Tutkimusta suunnitellessani toivoin haastateltavieni määrittelevän verkstoaan vapaasti, mahdollisista verkstosnormeista (esim. perhe-, suku- ja lähipiirimääritelmät) välittämättä. Lisäksi halusin painottaa tuon verkstoteorian mukaan itse valittavan verkstososan ('muut') sisältöä ja merkitystä. Siksi nimesin kartan neljännen sektorin otsikolla 'ystävät, muut'. Näin toivoin saavani karttaan merkityksi erityisesti haastateltaville henkisesti läheisiä ihmisiä, ei niinkään niitä, joita he usein tapaavat tai jotka ovat helposti saatavilla käytännön avuksi arjen tilanteissa.

Liptonin ym. mallin mukaisesti verkstokartan pohjalta on mahdollista analysoida verkstosn vuorovaikutuksellisia, rakenteellisia ja funktionaalisia ominaisuuksia (Lipton, Cohen, Fischer & Katz, 1981). Vuorovaikutuksellisuus voi olla yksisuuntaista tai vastavuoroista sekä sisällöltään yksipuolista tai monipuolista. Rakenteellisia ominaisuuksia ovat Liptonin ym. mukaan verkstosn koko määrällisesti, tiheys eli tämänhetkisten verkstosn sisäisten vuorovaikutussuhteiden osuus kaikista mahdollisista

sekä ryhmittäminen. Sluzki (2000) määrittää rakenteellisiksi ominaisuuksiksi lisäksi verkoston homogeenisyyden sekä jäsenten saatavuuden ja ehkäisevän merkityksen ongelmatilanteissa. Funktionaaliset ominaisuudet kuvaavat verkoston jäsenten toiminnan merkityksiä kuten sosiaalista kumppanuutta ja sääntelyä, emotionaalista, kognitiivista ja materiaalista tukea sekä mahdollisuuksia muodostaa uusia ihmissuhteita (Sluzki).

Tutkimuksessa esiintyviä käsitteitä, tutkimuksen kulkua ja analysointia (Atlas-ti – tietokoneohjelman avulla) käsitellään yksityiskohtaisemmin liitteessä 1.

3. TULOKSET

3.1 Verkoston rakenne

3.1.1 Perhe

Kerroin haasteltavilleni verkostokartan virallisen piirtämisohjeen mukaisesti perhesektorille kuuluvan 'ne, jotka asuvat kanssasi saman katon alla'. Pysin kuitenkin korostamaan sitä, että he saavat määritellä perheensä itse. Perhesectoriinsa haastateltavat merkitsivät 2-12 henkilöä. Kaikki piirsivät sektorille mahdollisimman lähelle itseään puolisonsa ja lapset. Kolme vanhempaa, joiden lapsi oli vasta alle puolivuotias, merkitsivät pitkäaikaisen puolisonsa hieman lähemmäksi itseään kuin lapsen.

Vanhemmat, jotka jakoivat vanhemmuuden puolisonsa lisäksi lapsensa muiden vanhempien kanssa, merkitsivät perheeseensä kuuluviksi myös nämä muut vanhemmat. Kukaan heistä ei edes epäröinyt ylittää annettua 'saman katon alla' -määritelmää, vaikkakin osa heistä halusi muutamalla sanalla perustella määrittelyään⁵:

H: Siinä on paljon erilaisia perusteluja että, yks on niinku se et vaik mä välillä hermostun niihin tosi paljon ni sit mä siedän niitä, ja se on mun mielestä semmonen piirre joka tekee ihmisestä perheenjäsenen.

Toinen totesi lapsen ja kaikkien tämän vanhempien muodostavan hänen perheensä, tällä hetkellä, ”*eikä siihen muita kuulu*”. Karttaan piirretyistä etäisyyksistä ja myös puheesta käy ilmi, että puoliso ja lapsi koettiin ”ensisijaiseksi perheeksi”, mutta muiden vanhempien perheenjäsenyys oli yhtä itsestään selvää. Siinä missä lapsi ja puoliso merkittiin selkeästi lähelle itseä, etäisyys muihin vanhempiin vaihteli. Pääasiassa muut vanhemmat olivat sukusektoriin verrattuna suunnilleen saman etäisyyden päässä kuin lähimmät sukulaiset, keskenään yhtä kaukana. Yksi biologinen äiti merkitsi lapsensa

⁵ Haastattelulainauksissa H rivin alussa merkitsee haastateltavaa, P puolisoa ja ET haastattelijaa eli minua. Jos samassa yhteydessä on lainattu useampaa eri henkilöä, heidät on eroteltu H(a), H(b) jne. Tekstissä esiintyvät nimet ovat täysin satunnaisia, vain tuota yhtä tilannetta kohden käytettyjä.

biologisen isän itseään selvästi lähemmäksi kuin lapsen toisen isän, mutta perusteli tätä lähinnä sillä, että oli tuntenut toisen miehistä vasta huomattavasti vähemmän aikaa ja että he tämän miehen kanssa ovat molemmat hitaita tutustumaan ihmisiin.

Yksi haastateltavista määritti (epäröimättä) perheeseensä edellä mainittujen perheenjäsenten lisäksi yhteensä kahdeksan muuta läheistä sukulaista (mm. vanhempansa ja sisaruksensa). Osa näistä oli merkitty hyvinkin lähelle itseä, osa lähes takarajalle. Sukulaisiin tämä haastateltava merkitsi muun muassa sisarustensa puoliset ja tyttö- ja poikaystävät, joista mainitsi, että he voisivat kuulua myös 'muihin', mutta silloin he turhaan sekoittuisivat ystäviin. Myös eräs toinen haastateltava mietti, merkitsisikö hän puolisonsa läheisimmät sukulaiset perheeseensä vai sukuunsa kuuluviksi, ja päätyi merkitsemään ne sukusektorille ryhmäksi, josta on nuolia perhesektorille:

H: niin sitten, hyvin pitkään mä oon jo ajatellu että [puolison] äiti ja sisko, on mun perhettä. Ja sit jotenkin, nyt mä en osaa oikein vetää niinku sitä rajaa että, et onks ne niinku mun perhettä vai onks ne muuttunu suvuks, tai silleen. Enkä mä tiä tarviiks sellasta rajausta tehdä.

ET: Just. Niin.

H: Ja sit niinku taas, ne voi, voidaan myös yhtä hyvin sijoittaa tonne osastoon 'ystävät', et ne menee niinku näihin kaikkiin, kaikkiin tosi hyvin.

Useat haastateltavat mainitsivat vaikeuden pysyä sektoreiden sisällä ja rohkaisinkin heitä tarvittaessa ylittämään niitä. Perhe oli kaikille melko yksiselitteinen, mutta sen määrittäminen, kuuluiko joku sukuun vai ystäviin tai työhön vai ystäviin, oli monessa kohtaa vaikeaa. Asia ratkaistiin yleensä merkitsemällä henkilö jompaankumpaan, mutta mainitsemalla puheessa vastahakoisuus yksinkertaiseen jaotteluun.

Verkostokartan ulkoreunaa (sektoreiden takarajaa) käytettiin myös hyväksi, kun haluttiin erottaa esimerkiksi henkisesti kaukaiselta tuntuva sukulainen, joka kuitenkin "oli pakko" merkitä karttaan. Jotkut vastaajat myös lisäsivät itse poikittaisia väliviivoja sektoreille erottamaan "ihossa kiinni", "käsivarren mitan päässä" ja "jossain kättä pidempänä" olevat henkilöt toisistaan.

Yksinhuoltajaäiti merkitsi perhesektorille lapset ihan kiinni itseensä ja mietti mihin entinen puoliso (lasten isä) kuuluisi. Paljon heidän kanssaan tekemisissä oleva lasten isä käytännössä olisi tuntunut kuuluvan perheeseen, mutta sukuun hänet kuitenkin merkittiin, vaikka vastaajan tapa määrittää sukulaisuus biologisten siteiden avulla vaikeuttikin määrittelyä:

H: Joo'o. Heh, onko sukulainen ex-mies? [naurua]

ET: Nää on just semmosia että ihan miltä susta tuntuu ite

H: Kyllähän see, ollanhan me lasten kautta sukua...

...

H: mut sitte käytännössä tietysti no Pekkahan on ex-mies ni sehän ois käytännössä ihan tos elämän sisällä et melkein perhettä

Lisäksi tämä vastaaja lisäsi myöhemmän keskustelun ohessa perhesektorin takarajalle kaksi lastensa läheistä ystävää, jotka viettävät heillä paljon aikaa, eivätkä toisaalta oikein sovi muuhunkaan sektoriin:

H: Melkeen voi tohon perheeseen laittaa kaikki ne leasing-lapset, mitä meillä on milloinkin, niin tuota... Et tietyllä tapaa, et mä suhtaudun lasten kavereihin niinku perheeseen

Tämä haastateltava mainitsi kartan valmiiksi saatuaan kahteen otteeseen, kuinka huolestuttavan suuri, juuri parisuhteelle sopiva tila perhesektorille jää.

3.1.2 Suku

Sukuunsa haastateltavat merkitsivät 6-40 henkilöä. Kaikki merkitsivät sukusektorille vanhempansa ja sisaruksensa (lukuun ottamatta siis yhtä, joka merkitsi nämä perhesektorille). Parisuhteessa elävistä lähes kaikki merkitsivät sukusektorilleen myös puolionsa sukulaisia. Yksi heistä selkeästi kysyi, voisiko hän merkitä sukuunsa puolionsa sukua; muille puolison puolelta läheisimpien ihmisten merkitseminen oli itsestään selvää.

Omista biologisista sukulaisista oli mainittu myös kaukaisempia (serkkuja, setiä, tätejä, sisarusten perheitä), mutta puolison sukulaisista oli merkitty ne, jotka mainittiin selkeästi itselle henkisesti läheisiksi. Nämä henkilöt oli myös puoliso merkinnyt omaan karttaansa läheisiksi, mutta he eivät välttämättä olleet biologisesti läheisimpiä, vaan myös esimerkiksi serkkuja tai sisarusten tai kummilasten perheitä. Puolison sukulaiset oli yleensä myös merkitty lähelle itseä, useimmiten kuitenkin kauemmaksi kuin omat läheisimmät sukulaiset. Ne, jotka olivat merkinneet puolison vanhempia tai sisaruksia

sukusektorilla itseään lähimmäksi, mainitsivat erityisesti joko henkisestä tai maantieteellisestä etäisyydestä omaan vanhempiinsa ja sisaruksiinsa.

Nelivanhempisen perheen vanhemmista kolme neljästä merkitsi sukuunsa kuuluviksi myös muiden vanhempien kuin puolisonsa sukua. Nämä sukulaiset olivat selkeästi jaetun vanhemmuuden kautta tulleita, esimerkiksi lapsen isovanhemmiksi nimettyjä. Heitä määritettiin sukuun kuuluviksi toisaalta siten, että heitä ei ole itse valittu (kuten ystävät on) tai että he ovat hyvin erilaisia ihmisiä kuin itse on, mutta kuitenkin sukua. Toisaalta taas vielä vahvemmin kuin puolison sukulaisten osalta näihin sukulaisiin valikoituivat vain ne, joiden kanssa todella oltiin tekemisissä:

H: Ja mä lasken nää sillä tavalla niinku sukuun, että ne on tullu vähän niinkun [lapsen isän] kanssa, et en mä oo sillai niitä itse valinnu, mut et ne on ne, niinku [hänen] perheestä, joihin mä katson et mulla on suora suhde, et sit [hänellä] on myös [muita läheisiä sukulaisia] mut ne ei oo semmosia, et nää [] on semmosia, joiden kanssa ja siis, meidät on jopa kutsuttu tän toisen [] häihin kesällä. Et ne on, ilmiselvästi ottanu meidät, sillä tavalla siihen perheeseen.

Valittaessa omaan karttaan sukulaisia lapsen muiden vanhempien puolelta, biologiset siteet merkitsivät yhä vähemmän: eräs lapsen biologinen isä merkitsi karttaansa lapsen sosiaalisen äidin äidin, joka ”*on sitten kanssa, mummona täällä*”. Lapsen elämässä oli myös muita isovanhempia, sekä biologisia että ei-biologisia, mutta tämän mummon kanssa vastaaja oli myös itse tekemisissä.

Parisuhteessa elävistä vastaajista vain yksi merkitsi sukuunsa kuuluviksi vain biologisia sukulaisiaan. Varmistin jopa häneltä, eikö hän halua lisätä ketään, koska kaikki muut olivat merkinneet puolison tai lapsen muiden vanhempien sukulaisia ja tiesin tämän vastaajan kuitenkin olevan tekemisissä puolisonsa perheen kanssa. Hänen määritelmänsä ’suvusta’ perustui kuitenkin niin vahvasti biologiaan, ettei hänelle mietittyäänkään tullut mieleen muita kuin pari kaukaisempaa sukulaistaan.

Sukusektorille kuuluvia ihmisiä miettiessään lähes kaikki vastaajat mainitsivat, että sukulaisia olisi enemmänkin, mutta he eivät halua tai ei ole tarpeen merkitä muita kuin nämä. Sukulaisia rajattiin niihin, joiden kanssa ollaan paljon tai edes jotakuinkin säännöllisesti tekemisissä. Käytettiin myös muotoa ”oikeasti tekemisissä”, jolla viitattiin siihen, ettei kanssakäyminen ei ole pelkästään velvollisuudesta tapahtuvaa. Samalla tavalla määriteltiin usein, jos verkostoon merkittiin lapsi; juuri tämän lapsen kanssa on tai tulee olemaan ”oikea suhde”, ”*tavallaan ohi niiden vanhempien*”. Moni mainitsi

myös valinneensa karttaan tai ainakin sektorilla lähelle itseään sellaiset sukulaiset, jotka hyväksyvät heidän homoseksuaalisuutensa ja parisuhteensa.

H(a):hirmu vähän tulee piettyä muihin sukulaisiin yhteyksiä, tietenki, tänne voi piirtää jotaki sukulaisia joita näkee ehkä kerran viidessä vuodessa, mutta nää nyt on semmosia joihinka tulee piettyä tiheemmin yhteyttä.

H(b):sukua taas tässä viime aikoina vaikka kuinka kauheesti... Kyllä mä voin kirjottaa tänne, koko suvun, kahelta puolelta, mut että, mitä järkee siinä on?

H(c): Et tässä ei, tässä ei muita sukulaisia oo. Et, sit jos mennään setiin ja täteihin ni ne on sit vielä kauempana, ja niitäki on niin paljon et emmä niitä, niitten kans ei oo oikeestaan, missään tekemisissä

H(d): Siis meitä on niin hirveesti että tuota niin, mutta nää on silleen niin että me ollaan jatkuvasti yhteydessä.

H(e): nää niinku mun sukulaiset, ni, nää on karsiutunut sillä tavalla että, kyllä niitä ois niinku olemassa lisää, varmaan kolminkertainen määrä tosta, mut et ne on niinku karsiutunu sillä tavalla että, et ne on niitä joiden kanssa me ollaan sillai ihan avoimesti tekemisissä, että ne, ne on niinku, kutakuinki alusta asti tienny niinku mun ja [puolison] suhteesta ja osottanu aktiivista hyväksyntää ja semmosta niinku, aktiivista kiinnostusta.

Sukusektorille voitiin myös merkitä useamman tarkemmin määrittelemättömän henkilön ryhmiä tai yksittäisiä henkilöitä, joiden sanottiin symboloivan jotain tiettyä osaa suvusta.

3.1.3 Työ, koulu

Työsektorille merkittiin 0 - 30 henkilöä. Sektorin jätti tyhjäksi yksi äitiyslomalla oleva vastaaja. Myös kaksi muuta haastateltavaa oli tällä hetkellä äitiyslomalla, ja he merkitsivätkin karttaan sellaisia ihmisiä, joiden kanssa he ovat tekemisissä myös nyt äitiysloman aikana ja jotka voisi lukea ystäviinkin, mutta joihin he ovat tutustuneet työn kautta. Lähes kaikki haastateltavat mainitsivat piirtävänsä kartan työsektorille lähinnä sellaiset työkaverit, jotka voi määritellä myös ystäviksi. Näiden ihmisten kanssa voi puhua muistakin kuin työasioista ja he myös useimmiten tiesivät vastaajan homoseksuaalisuudesta ja olivat enemmän tai vähemmän tekemisissä koko perheen kanssa.

Läheisten työkavereiden lisäksi työsektorille voitiin merkitä tai haastattelussa mainita ryhmiä, joista ei välttämättä eritelty ihmisiä. Nämä olivat niitä ”vain työkavereita”, joiden kanssa puhutaan työasioista ja tavataan vain töissä, eivätkä he siis ole kovinkaan tietoisia esimerkiksi vastaajan perheasioista. Heidät oli karttaan piirretty aivan sektorin takarajalle. Yksi vastaajista sekä opiskeli että teki erilaisia työprojekteja. Hänen kartassaan eri alueet työssä ja koulussa oli eroteltu omiksi ryhmikseen ja lisäksi sektorin takarajalla oli ryhmä ’muut’. Hän tarkensi, että esimerkiksi opiskeluryhmä kuuluu karttaan nimenomaan kokonaisuutena:

H: ne kyllä ihan ansaitsee oman paikkansa tästä näin koska mä oon niinku vuoden verran ollu saman katon alla siinä niitten kanssa että vaikka mä nimeltä tunne ja näin mutta että me ollaan yhteisö. Et siinä väkisinki tulee sitä vuorovaikutusta sitte...

3.1.4 Ystävät, muut

Ohjeessani haastateltaville en korostanut ystäväsektorin merkitystä, en edes maininnut nimenneeni sektoria toisin kuin yleensä. Ystäväsektorin piirtämiseen paneuduttiin kuitenkin erityisesti ja henkilöitä ja etäisyyksiä mietittiin hyvin tarkkaan. Ystäväverkosto myös painottui kartoissa sekä määrällisesti että sisällöllisesti. Sektorille merkittiin 6 - 47 henkilöä.

Ystäväsektorille merkittiin sekä yksittäisiä nimettyjä ystäviä että ystäväryhmiä, joihin haastateltava ja useimmiten myös puoliso kuuluivat. Ryhmä saattoi olla esimerkiksi toinen perhe tai ystäviä puolisoineen ja lapsineen. Ryhmistä ei yleensä tunnettu tarvetta eritellä läheisempiä tai kaukaisempia ystäviä, vaan heidän kanssaan oltiin tekemisissä ryhmänä.

Puolisoiden ystäväverkostot olivat hyvin yhteneväisiä ja useimpiin ihmisiin oltiin joko tutustuttu yhdessä tai toinen puolisoista oli ”tuonut mukanaan” ihmisiä, jotka nyt olivat molempien yhteisiä ystäviä. Lisäksi molemmilla oli yleensä yksi tai useampia ”omia ystäviä”, jotka puolisoikin tunsi ja oli ehkä merkinnyt myös omaan karttaansa, mutta joilla oli päähenkilölle erityistä merkitystä.

Kaikkien haastateltavien verkostoihin kuului sekä heteroita että homoja ja/tai lesboja. Ystäväverkostoihin oli valikoitunut sekä nuoruuden ajoilta että tämänhetkisestä

elämänpiiristä ihmisiä, jotka hyväksyivät homoseksuaalisuuden ja heidät perheenä. Tällä hetkellä useimmilla painottui myös ystävien oma perheellisyys. Toiset lapsiperheet tarjosivat kaivattua tukea uudessa elämäntilanteessa. Useimmat eivät kokeneet eroa tuen laadussa sen suhteen, olivatko lapsiperheelliset ystävät itse homoja, lesboja vai heteroita, ja verkostoihin kuului monipuolisesti erilaisia perheitä. Perheet, joihin oli tutustuttu vasta lapsen hankinnan yhteydessä tai lapsen syntymän jälkeen olivat kuitenkin yleensä toisia sateenkaariperheitä, ja ihmisiä, jotka elävät mahdollisimman samankaltaisessa perhetilanteessa oli myös tarkoituksella etsitty esimerkiksi Sateenkaariperheet ry:n kautta. Ystävät, joita lapsiasia tai perhekeskeinen ajanvietto ei jaksanut kiinnostaa, olivat vähitellen etäänntyneet. Näitä etäänntyviä ystäviä oli sekä hetero-, homo- että lesboystävissä.

3.1.5 Ryhmittäminen

Tässä tutkimuksessa haastateltavia ei kehoitettu ryhmittämään henkilöitä verkostoissa, mutta useimmat merkitsivät ”yhteen kuuluvia ihmisiä” ryhmiksi. Ryhmiä merkittiin niin suku-, työ- kuin ystävä- sektorille. Ryhmiä tehtiin eri sektoreille eri syistä.

Sukusektorille merkittiin ryhmiä, joilla eroteltiin esimerkiksi omat biologiset sukulaiset puolison sukulaisista tai läheisimmät ja kaukaisemmat sukulaiset toisistaan. Näistä ryhmistä mainittiin, että jotkut niissä ovat tietysti läheisimpiä kuin toiset, mutta ”kuuluvat silti yhteen”. Ryhmittämällä vastaajat helpottivat etäisyyksien merkitsemistä ja toisaalta ihmisten määrittämistä ja heistä kertomista haastattelun yhteydessä.

Työsektorilla ryhmien avulla eroteltiin esimerkiksi erillisiä työ- tai opiskeluyhteisöjä, ja jaettiin saman työpaikan työkavereita läheisiin, ”joiden kanssa puhutaan muustakin kuin työasioista” ja etäisempiin, nimeämättömiin työkavereihin. Ystäväsektorilla ryhmät olivat esimerkiksi yhden tai useamman perheen muodostamia tai ”porukoita”, joiden kanssa oltiin selkeästi tekemisissä ryhmänä.

3.1.6 Yhteydet ja tiheys

Myöskään verkoston jäsenten välisiä yhteyksiä ei määrätietoisesti kartoitettu. Antaessani verkostokarttaohjetta kehotin piirtämään yhteyksiä toisensa tuntevien ihmisten välille jos ohje haastattelutilanteeseen sopi; piirtämistilanteet kuitenkin vaihtelivat ja joidenkin haastateltavien oli myös vaikea ymmärtää, mitä yhteyksien piirtämisellä tarkoitin. Jotkut taas spontaanisti piirsivät viivoja ihmisten välille kertoessaan heistä, ja erityisesti yhteyksiä tuli esiin keskustelussa, ilman että ne viivoina näkyivät kartoissa.

Sektoreiden välillä vahvoja yhteyksiä oli perheen ja suvun sekä perheen ja ystävien välillä. Useimmat niistä ihmisistä, joita sukusektorille valittiin, olivat tekemisissä haastateltavan koko perheen kanssa. Nelivanhempisen perheen kohdalla muiden vanhempien kuin puolison yhteydet sukuun olivat harvempia, mutta nämä harvat yhteydet olivat tärkeitä.

Perheenä oltiin tekemisissä myös useimpien ystävien kanssa, tai puoliso vähintäänkin tunsikaikki ystävät. Erityisesti viivalla merkittiin yhteys lapsesta ystäväsektorilla olevaan kummiin tai muuhun tärkeään aikuiseen. Työsektorilta oli myös yhteyksiä ystäviin, häilyiväthän useimmat läheiset työtoverit ystävä- ja työsektoreiden välimaastossa.

Yhteydet suvun ja ystävien välillä sen sijaan olivat vähäisiä. Molemmat sektorit olivat elämässä tärkeitä, mutta toisistaan erillisiä. Esiin tulleita yhteyksiä oli ainoastaan sisarusten ja joidenkin ystävien välillä, tai esimerkiksi jos joihinkin ihmisiin oli tutustuttu vaikkapa omien vanhempien kautta.

Sektoreiden sisällä useimmat ihmiset tunsivat toisensa. Myös ystävä- ja työpiirissä saattoi olla erillisiä elämänalueita, mutta selvimmät ”katkokset” olivat sukusektorilla. Koska useimmat merkitsivät sukusektorilleen myös puolisonsa tai lapsensa muiden vanhempien läheisimmät biologiset sukulaiset, muodostui sektorille näin erillisiä sukulaisryhmiä. Kukaan haastateltavista ei maininnut yhteyksiä näiden sukulaisryhmien välillä, joskaan sitä ei myöskään erikseen kysytty.

3.2 Verkoston reaktioita ja merkityksiä

Homoseksuaalisuudesta, parisuhteesta ja lapsesta kertominen sai verkoston ihmisissä aikaan monenlaisia reaktioita. Näiden reaktioiden ja kertomistilanteiden muiden tapahtumien kautta tarkasteltiin verkoston jäsenten toiminnan merkityksiä eli funktioita. Aineistosta eriteltiin 11 pääkäsitettä kuvaamaan alun perin 28 koodattua funktionaalista ominaisuutta (ks. liitteet 1 ja 4). Yhden verkoston ihmisen toiminnalla voi samassakin tilanteessa olla – ja useimmiten onkin – useita merkityksiä eli funktioita. Otsikoidut funktiot ovat myös sisällöltään osin päällekkäisiä, mutta näillä merkityksillä ne nousivat haastatteluista esiin selkeimmin ja yleisimmin mainittuina. Tarkasteltavat funktiot kattavat pääasiassa verkostojen suku-, työ- ja ystävät –sektoreita, koska käsiteltävissä kertomistilanteissa osallisina olleet ovat yleensä muita kuin perheeseen määriteltäviä ihmisiä.

3.2.1 Hämmästyminen, yllättyneisyys

Hämmästyminen ja yllättyneisyys värittivät melko usein tilannetta kerrottaessa homoseksuaalisuudesta. Useiden haastateltavien vanhemmille lapsen homoseksuaalisuudesta kertominen oli aiheuttanut jopa järkytykseksi kuvattavaa negatiivista hämmennystä. Hämmästyminen oli usein molemminpuolista todettaessa, että vanhemmat eivät todella olleet huomanneet homoseksuaalisuutta ennen tästä suoraan kertomista. Toiset uskoivat vanhempien tietneen jo pitkään, mutta toivoneen muuta ja järkyttyneen, kun asia lopulta puheen avulla tehtiin todeksi. Vanhempien järkytykseen sisältyi usein pelko lapsen jäämisestä perheettömäksi tai tämän elämän vaikeutumisesta.

Sisarusten tai ystävien negatiivinen yllättyneisyys aiheutui yleensä siitä, ettei heille oltu aiemmin kerrottu näin suuresta asiasta. Heidän oli vaikea ymmärtää, miksi asiaa oli salattu ehkä pitkäänkin, miten päähenkilö oli voinut elää yksin asian kanssa ja kuinka jotkut asiat olisivat voineet olla toisin, jos asiasta olisi puhuttu jo aiemmin. Yleensä järkytys muuttui pian asian pitämiseksi itsestäänselvyytenä, mutta jotkut ystävät kokivat pitkän salaamisen osoituksena luottamuksen puutteesta ja välit saattoivat jopa viilentyä:

H: Ja se suuttu sen takia et, miksi, miks, me ollaan niinku, maailman parhaat ystävät ja, hän, mä en oo kertonu sitä niinku, moneen, moneen vuo-, et mä oon pitäny semmosta salaisuutta niinku sisälläni, seittemän vuotta [...]. Se oli niinku ensi reaktio hällä. Sit se toinen reaktio tuli sen jälkeen et tota, sit meidän välit viileni täysin.

Tiedettäessä homoseksuaalisuudesta ei vakituisesta parisuhteesta kertominen luonnollisesti enää yllättänyt vastaavalla tavalla. Myös lapsen tulosta kertominen herätti pääasiassa positiivista, jopa haltioitunutta hämmennystä. Kahden naisen tai kahden miehen mahdollisuus saada lapsi yllätti, mutta yleisin sekä sukulaisten että ystävien reaktio oli myönteisen kiinnostunut. Järkytystä tieto lapsesta aiheutti lähinnä vain kun myös homoseksuaalisuudesta ja samaa sukupuolta olevasta kumppanista kerrottiin vasta samassa yhteydessä. Yksi äiti, joka oli surrut jäämistään lapsenlapsettomaksi, järkyttyi aluksi myös kuullessaan lapsesta, mutta ilo vauvasta syrjäytti järkytyksen noin kahdessa viikossa.

Etäisempien ihmisten, kuten työtovereiden, keskuudessa vauvauutisen avulla kerrottiin usein ensimmäisen kerran homoseksuaalisuudesta ja perhemuodosta. Näissäkin tilanteissa ikään kuin lyötiin koko paketti kerralla pöytään, ja seurauksena oli hämmennystä, ihmettelyä kyseisenlaisen perhemuodon olemassaolosta ja asian sulattelua. Pääasiassa kaikki haastateltavat olivat kokeneet hämmennyksen kuitenkin luonnollisena ja lyhytaikaisena ihmettelynä, harvemmin kielteisenä. Vahvakin yllättyneisyys tai järkytys oli usein odotettua ja vaikka se ravisteli ihmissuhdetta, nähtiin se välivaiheena, joka oli koettava avoimuuden ja ymmärryksen saavuttamiseksi.

3.2.2 Sopeutuminen

Homoseksuaalisuudesta ja lapsesta kerrottaessa tai lapsen syntyessä selvästi yleisempää oli verkoston helppo sopeutuminen uuteen tietoon ja tilanteeseen, jolloin asiasta ei niinkään edes puhuttu haastattelun yhteydessä. Sen sijaan haastatteluissa nousi esiin ihmisten erilaisia tapoja sulatella saamaansa tietoa, oppia elämään sen kanssa ja totutella suhtautumistaan perheeseen.

Monet vanhemmat ja myös jotkut ystävät halusivat miettiä kuulemaansa itsekseen, joko vaikenemalla täysin (kahdesta minuutista noin puoleen vuoteen) tai kieltäytymällä puhumasta homoseksuaalisuudesta tai parisuhteesta. Pikkuhiljaa asiasta alettiin puhua, myös oikeilla nimillä, tai hyväksyntää osoitettiin kiertokautta esimerkiksi kehumalla lapsen puolisoa ja nimittämällä tätä miniäksi, tai kutsumalla itseään mummoksi (tässä tapauksessa lapsi oli oman pojan puolison biologinen lapsi).

Useilla haastateltavista parisuhde ja lapsi olivat vielä niin uusia asioita, että esimerkiksi vanhempien suhtautumisen nähtiin muuttuvan kaiken aikaa. Jotkut mainitsivat, että kunhan sukulaisten kanssa ollaan yhä enemmän tekemisissä eikä asiaa tuputeta liikaa, he kyllä sopeutuvat ajan myötä. Useat vanhemmat olivat myös maininneet, että juuri tämä ihminen heidän lapsensa puolisona helpottaa heidän sopeutumistaan. Myös aikuistuminen ja kasvu ihmisinä nähtiin sopeutumisen luonnollisena edistäjänä.

Ihmisten suhtautumisen koettiin myös muuttuneen heidän ymmärtäessään, että kyse on vakavasta parisuhteesta, ja tieto (mahdollisesta) lapsesta tai viimeistään lapsen tulo maailmaan oli ollut kaikkien haastateltavien vanhemmille lopulta myönteinen asia ja helpottanut sopeutumista ajatukseen lapsen homoseksuaalisesta parisuhteesta. Vain yksi haastateltava epäili vanhempiensa koskaan todella tottuvan ajatukseen hänen perheestään, mutta hänkin oli silti säännöllisesti tekemisissä vanhempiensa kanssa ja nämä pitivät yhteyttä lapsenlapsensa.

3.2.3 Aktiivinen kiinnostus

Alkuvaiheen reagointiin heti kertomistilanteiden jälkeen liittyy myös aktiivinen kiinnostus kerrottua kohtaan. Verkoston ihmisten kiinnostuksen osoitukset olivat selkeästi myönteisiä kokemuksia, joissa haastateltavat olivat kokeneet, että läheiset ihmiset kiinnittivät heidän elämäntilanteeseensa aktiivisesti myönteistä huomiota ja pitivät heidän elämäntapaansa siten luonnollisena.

Kuultuaan ystävänsä homoseksuaalisuudesta jotkut ystävät halusivat keskustella yleisesti seksuaalisesta suuntautumisesta ja miettiä myös omaa seksuaalisuuttaan tai tarjoutuivat lähtemään mukaan esimerkiksi Setan bileisiin. Erään haastateltavan kotipaikkakunnalla kiersi iloinen ja ystävällismielinen huhu hänen esiintymisestään tv-ohjelmassa puolionsa ja lapsensa kanssa, vaippoja vaihtamassa (todellisuudessa he eivät siis koskaan olleet olleet televisiossa). Kuullessaan tulossa olevasta lapsesta useat erityisesti tulevien isien ystäväistä olivat kiinnostuneita tietämään kuinka asia käytännössä järjestyy. Haastateltavat kertoivat ainoastaan positiivisista, innostuneista kyselyistä, ja oletettavaa ehkä onkin, että järjestelyyn epäilevämmiin suhtautuneet ovat ennemmin pitäneet kysymyksensä sisällään. Useat haastateltavat mainitsivat myös, että monet kaukaisemmat, lapsiperheelliset sukulaiset, joiden kanssa ei oltu juurikaan oltu

yhteydessä aiemmin, olivat nyt pitäneet tiiviistikin yhteyttä ja osoittaneet tukeaan koko perheelle:

H(a):... ja nyt vielä, vielä enemmän ku on tullu [lapsi] ni, niin tota, vielä enemmän jotenkin ne niinku haluaa, haluaa olla tekemisissä ja haluaa antaa tukee ja osottaa semmosta, lämmintä suhdetta

H(b): ... se on hirmusesti pehmittäny sitä asiaa, että, kaikki vaan kiinnittää huomiota siihen vauvaan, ja kukaan ei niinku, tai kaikki vaan aattelee että vau mahtavaa uus vauva tulee sukuun, eikä ne kiinnitä huomiota siihen että se tulee niinku, naisen kanssa.

Myös omaan äitiin ja varsinkin sisaruksiin, joilla itsellään oli lapsia, pidettiin nyt tiiviimmin yhteyttä. Vaikka käytännön apua ja neuvoja lastenhoidossa voitiin yhtä helposti pyytää ystäviltä kuin sukulaisilta, monet silti sanoivat yhteydenpidon omaan äitiinsä tihentyneen, ja lähisukulaiset tarjosivat luontevasti apuaan.

3.2.4 Keskusteleminen vs. puhumattomuus

Homoseksuaalisuudesta, parisuhteesta ja lapsesta kerrottiin verkoston ihmisille eri tavoin: siitä keskusteltiin järjestetysti keittiön pöydän ääressä, kirjoitettiin kirjeessä, mainittiin ohimennen, vihjailemalla tai korjaamalla väärinkäsityksiä – tai kertominen tapahtui (tarkoituksella tai tarkoituksetta) jonkun muun toimesta. Tosiasioiden esiintulon jälkeen asioista oli voitu keskustella vakavasti kerran tai toistuvasti, niistä on voitu vaieta liian vaikeana asiana, tai sitten keskustelemista ei kukaan osapuolista ole tuntenut tarpeelliseksi.

Sekä sukulaisten että ystävien kohdalla hyvin usein mainittiin, että varsinkin homoseksuaalisuus ja myös perhemuoto on koettu niin luonnollisena ja selvänä asiana, ettei siitä ole tullut mieleenkään ”keskustella ja pohtia syvällisesti”. Useille verkoston ihmisille nämä asiat ovat olleet selviä jo heihin tutustuttaessa tai selvinneet luonnollisesti tutustumisen myötä eikä heidän kanssaan ole tunnettu mitään tarvetta niistä puhua. Useimpien haastateltavien työyhteisöissä heidän perhemuotonsa oli yleisesti tiedetty asia, ja työkaverit jakaantuivat niihin, joiden kanssa sujuvasti ja luonnollisesti vaihdettiin perhekuulumisia, sekä niihin, joiden kanssa yksityisiä asioita välteltiin muutenkin.

Niiden ihmisten kanssa, joille homoseksuaalisuus tai perhe ovat olleet vaikeita mutta käsiteltävissä olevia asioita, oli käyty joko yksi pitkä, vakava ja kaikenkattava

keskustelu tai useampia kertoja aina kun aiheesta on tullut jotain mieleen. Yhdelle haastateltavista vakava keskustelu tuli eteen, kun hänen vanhempansa saivat ulkopuolisen kertomana yllättäen tietää homoseksuaalisuudesta, vaikka hän oli päättänyt olla siitä koskaan heille kertomatta. Joillakin viimeistään ilmoitus yhteen muuttamisesta tai yhteisestä lapsesta pakotti sekä lapsen että vanhemmat sanomaan ääneen sen minkä kaikki olivat tienneet jo kauan. Muutaman haastateltavan äiti mietti perinteiseen tapaan omaa osuuttaan lapsen homoseksuaalisuuteen ja sitä, minkälaisia vaikeuksia lapsi tulee elämässään kohtaamaan.

Useimpien keskustelujen katsottiin olleen kaikille hyväksi, mutta toisaalta kukaan ei maininnut, että jonkun tärkeän ihmisen kanssa jokin tärkeä keskustelu olisi vielä käymättä. Joidenkin sellaisten ihmisten kanssa, joille asia oli liian vaikea tai joiden sanottiin olevan huonoja puhumaan asioista, keskustelu oli luonnollisesti jäänyt vähiin, vaikka tarvetta siihen olisi ollutkin. Myös perheen tai suvun keskustelukulttuuri saattoi estää puhumasta tietyistä aiheista, mutta silloinkin hyväksyntää oli voitu osoittaa luontevalla suhtautumisella koko perhettä kohtaan tai esimerkiksi kyläpaikassa petaamalla sukulaistytölle/-pojalle ja hänen ”kaverilleen” yhteinen peti.

Läheisten ihmisten reaktioita on onneksi mahdollista tulkita myös, vaikka he eivät ajatuksiaan ääneen sanoisikaan eikä pitkiä keskusteluja silloin edes tarvita:

H: ...mun isä, isä sitte [tulossa olevasta lapsesta kerrottaessa] itselleen tyypilliseen tapaan sano että, 'no jaaha jaaha, sehän on, no niin, sehän on hieno asia, jaaha jaaha'. Ja kai, kai se meän isä meitä halas siinä, jotenki...

P(uoliso): Kyl se mun mielestä halas.

3.2.5 Ristiriitaisuus

Ristiriitaisuus tai jonkinlainen kaksinainen suhtautuminen saattoi tulla ihmissuhteissa esiin jonkun verkoston ihmisen ristiriitaisena käyttäytymisenä tai elämäntilanteiden muuttumisen myötä ilmenevänä monimutkaisuutena läheisyydessä ja yhteydenpidossa. Ristiriitaisuus teki helposti koko ihmissuhteesta merkitykseltään ongelmallisen.

Haastateltavat toivat erityisesti ystäväverkostoa koskien esiin hyvin vähän negatiivisia kokemuksia suhtautumisesta heihin perheenä. Tämä saattoi johtua siitä, että esillä keskustelussa olivat pääasiassa karttaan merkityt henkilöt, ja niitä, joiden koettiin

suhtautuneen heihin kielteisesti ei koettu enää riittävän läheiseksi karttaan piirrettäväksi. Sukulaissektorille sen sijaan saatettiin helpommin merkitä myös niitä, joiden kanssa välit olivat viileämmät ainakin sillä hetkellä. Ristiriitaista suhtautumista osoittavia esimerkkejä tuotiin kuitenkin esiin juuri ystävöverkostoa koskien.

Yksi haastateltava kertoi, että eräs hänen ystävänsä ei hyväksy homoseksuaalisuutta, mutta silti he silloin tällöin istuvat iltaa yhdessä ja usein myös keskustelevat tästä aiheesta. Toisen läheinen nuoruudenystävä ilmoitti kyllä ymmärtävänsä ystävänsä suhteen toiseen naiseen, joka selvästikin oli lesbo, mutta oli edelleen suhteen jatkuttua jo vuosia sitä mieltä, että hänen ystävänsä ei vain ollut löytänyt oikeaa miestä elämäänsä. Tämä ystävyys katkesi pikkuhiljaa juuri tämän ristiriitaisen suhtautumisen vuoksi. Erään haastateltavan ystävä ”hyväksyi” ystävänsä naissuhteen toteamalla, että olemmehan kaikki erilaisia. Järjestäessään omille lapsilleen syntymäpäiviä hän tiedusteli kuitenkin kiertoteitse, miten saisi kutsuttua juhliin ystävänsä ilman tämän puolisoa, koska ei halunnut lastensa ”näkevän sellaista mallia”. Myös tämä ystävyys viileni ja satunnaisten tapaamisten yhteydessä kanssakäyminen oli ollut teennäistä.

Useat haastateltavat kokivat ristiriitaisena myös sen, että monet heidän ystävistään periaatteessa olivat hyvin iloisia ja onnellisia kuullessaan heidän lapsestaan, mutta käytännössä tapaamiset olivat nykyään vähissä. Nämä ystävät olivat usein niitä, joiden kanssa vietettiin aikaa esimerkiksi ravintoloissa, ja elämäntapojen muuttuessa lapsen myötä myös etäisyys ystäviin kasvoi.

Yhteydet toisiin sateenkaariperheisiin koettiin monessa perheessä tärkeiksi ja erityisesti näitä yhteyksiä oli pyritty lisäämään lapsen syntymän jälkeen. Eräät haastateltavat kokivat kuitenkin pientä ristiriitaa suhteessaan toiseen sateenkaariperheeseen, jonka olisi kuulunut olla heille samanlaisuudessaan tuki- ja vertaisperhe. Tämän perheen avoimuus perhemuodostaan ja myös kasvatustavat poikkesivat heidän omista tavoistaan kuitenkin niin paljon, että he kokivat monet heteroperheystävistään huomattavasti samankaltaisemmiksi ja siten myös läheisemmiksi.

3.2.6 Aktiivinen kielteisyys

Valitettavan usein homoseksuaalisuudesta tai samaa sukupuolta olevien vanhempien perheestä kertoessaan ihmiset saavat myös kohdata aktiivista, ääneen sanottua kielteisyyttä ja torjuntaa. Haastateltavat painottivat kuitenkin usein, että jopa yllättävässä määrin suhtautuminen oli ollut positiivisen innostunutta, luontevaa ja jättänyt pääasiassa vain myönteisiä muistikokemuksia. Poikkeuksiakin tuli esiin, mutta ne todella koettiin ikävinä poikkeuksina, joilla tosin oli ratkaisevaa merkitystä kyseiselle ihmissuhteelle.

Homoseksuaalisuudesta tai yhteen muuttamisesta kerrottaessa läheisten ääneen sanomia mielipiteitä olivat pelko siitä, että toinen pilaa tai sotkee turhaan elämäänsä sekä toteamukset, ettei tällaisella, joillekin ihmisille vakavalla asialla, saa vitsailla tai ettei olisi halunnut tietää koko asiasta. Eräät vanhemmat torjuivat aluksi ajatusta sillä, että kumppani oli ulkomaalainen, jotkut vanhemmat ja ystävät uskoivat, että oikeanlaista eri sukupuolta olevaa kumppania vain ei ollut vielä löytynyt. Kyvyttömyys tai haluttomuus ajankaan kuluessa hyväksyä parisuhdetta aidoksi tai ainakaan näyttää sitä esimerkiksi mallina lapsille koettiin niin suurena loukkauksena, että se ennen pitkää tuhosi ihmissuhteen.

Jotkut vanhemmat olivat antaneet ymmärtää, etteivät halua kuulla lapsensa parisuhde-elämästä mitään, joskin lapsenlapsen synnyttyä kuulumiset perheestä olivat taas olleet tervetulleita. Yhteydenpito saatettiin katkaista enempää selittelemättä, esimerkiksi erään haastateltavan kummitäti oli kiertotietä kummityttönsä elämästä kuultuaan vähin äänin lopettanut lähettämästä ennen säännöllisesti muistamiaan merkkipäivälahjoja. Myös yhteydenpidon katkaisu koettiin osoituksena aktiivisesta torjunnasta.

Lapsesta kuullessaan jotkut sukulaiset perustelivat kielteisyyttään ja vaikeuttaan hyväksyä sillä, ettei lapsi ole heteroseksuaalisessa suhteessa alulle saatettu tai ettei se ole heidän biologista sukuaan. Muutamat sosiaalisten vanhempien vanhemmista totesivat aluksi ykskantaan, etteihän se ole sinun lapsesi. Nämä jäivät kuitenkin alkureaktioiksi ja saivat väistyä isovanhemmuuden tunteiden tieltä.

3.2.7 Yksinkertaisuus, itsestänselvyys

Eräänä selvimmistä verkoston funktionaalisista ominaisuuksista aineistossa nousi esiin kanssakäymisen yksinkertaisuus ja luontevuus. Tämä itsestänselvyuden teema kattoi haastatteluja hyvin kokonaisvaltaisesti, se ylsi kaikkiin sektoreihin ja kaikille haastatteluissa käsitellyille alueille. Se nousi sekä haastateltavien itsensä puheesta että verkoston ihmisten suhtautumisesta. Asioiden yksinkertaisuus oli yllättänyt toiset, toisille yksinkertaisuus oli itsestään selvää.

Homoseksuaalisuudesta kertoessaan useimmat haastateltavat olivat joltakulta ihmiseltä, yleensä ystävältä, saaneet vastaukseksi, että kyllähän hän sen oli jo arvannut. Vielä yleisempiä olivat reaktiot: ”entä sitten?”. Ystävät olivat iloisia, että heille kerrottiin, mutta eivät pitäneet sitä sellaisena asiana, joka muuttaisi mitään tai jota täytyisi pohtia sen enempää; maailmassa koettiin olevan niin paljon kummallisempiakin asioita, että edes kahden äidin ja kahden isän perhe ei läheskään kaikissa herättänyt lainkaan kummastusta tai hämmennystä. Useat mainitsivat, että nämä ystävät olivat yleistikin suvaitsevaisia tai paljon elämää nähneitä:

H: [tämä ystävä] on tämmönen ihminen että hän ei koskaan ylläty... Hän sanoo 'aha, no sitten se on näin', hyväksyy kyllä kaikki...

Jotkut haastateltavat sanoivat, että jos he vain olisivat arvanneet kuinka luontevasti ja positiivisesti ystävät heidän homoseksuaalisuuteensa suhtautuvat, olisivat he voineet päästää asian mieltään painamasta jo paljon aiemmin.

Myös parisuhteesta ja lapsen tulosta kertoessaan monet olivat yllättyneet asian saamasta helposta vastaanotosta. Eräs haastateltava jännitti rakkaussuhteensa todellisen laidan ja samalla homoseksuaalisuutensa paljastamista ystävälleen ja vanhemmilleen; äitinsä hän pelkäsi jopa hylkäävän hänet:

H: ... ensimmäinen mitä äiti sano oli että joo kyllä hän arvasi jo aikaa sitten, hän tiesi, tää ei ollut yllätys.

H: Ja sitten kun minä kerroin, [ystävälle] että, nyt meillä on niinkun, [Kirstin] kanssa tämmönen suhde, hän sanoi että 'joo, minä tiesin jo sen'. Minä sanoin 'Mistä sinä olet sen tiennyt? Se on vasta nyt alkanut!'. 'Eikse alkanut vuosi sitten?', se oli tämmönen reaktio.

Usein parisuhde oli tavalla tai toisella itsestään selvästi tullut ihmisten tietoon eikä sitä, että puoliso oli samaa sukupuolta, katsottu tarpeelliseksi käsitellä. Monet sukulaiset olivat kuulleet kumppanista jotain muuta kautta tai päättelleet suhteen laadun itse, ja viestittivät luonnollisella tavalla, että he tietävät eikä asiassa ole heidän mielestään mitään kummallista. Tietoon lapsen tulosta suhtauduttiin usein ”*sillä tavalla ku lapseen yleensä reagoidaan*”, vaikka edes tulevan vanhemman homoseksuaalisuudesta ei olisi aiemmin tiedetty. Ensisijainen asia oli, että sukuun tai ystäväpiiriin oli tulossa uusi vauva eikä vanhempien seksuaalisella suuntautumisella ollut niinkään merkitystä.

Useat haastateltavat toivat esiin, että yksinkertaisuus ja luonteva suhtautuminen on lähtöisin myös itsestä. Kun homoseksuaalisuutta tai samaa sukupuolta olevia vanhempia pitää itse selvänä ja luonnollisena asiana, herättää se käsityksen itsestään selvydestä myös muissa ihmisissä.

H: mä luulen et se, jotenki se avain siihen, on se [] että, ihmiset ottaa sen asian, sillä tavalla millä tavalla me itse se tarjoillaan.

Eräs haastateltava mainitsi, että hän on tuskin koskaan käyttänyt muotoa ”olen lesbo”, vaan on tuonut asian esiin jonkin muun asian yhteydessä tai esimerkiksi esittelemällä ”puolisonsa Kaarinan”. Hän toivoi oppivansa vielä luonnollisemmaksi tässä suhteessa:

H: No mul oli se, se oli semmonen juttu että, mä en oo koskaan ollu siinä niin hirveen hyvä ku Kaarina on. Et Kaarina on hirveen hyvä semmoses et se kauheen luontevasti, jotenki, ihmisten kanssa niinku, tosta vaan ottaa sen asian puheeks et 'ni et sä oot varmaan arvannukki et mä elän naisen kanssa' ja se on must jotenki, mä aina ihailen sitä.

Esimerkkeinä homoseksuaalisuuden ja perheen luonnollisesta esiin tuomisesta mainittiin myös Setasta puhuminen osana omaa elämää tai lapsesta ja perheestä kertominen ja kuvien näyttäminen, jolloin perhemuoto tulee selittelemättä selväksi. Ihmettelyihin esimerkiksi siitä, miten sinulla voi olla pieni lapsi kun et ole ollut raskaana, voitiin mainita lyhyesti, että mahdollisuuksia saada lapsi on monia ja meidän tapauksessamme puolisoni on synnyttänyt lapsemme:

H: Ni se on aika hauska ku sen tarjoaa näin, näkee niinku et ihmisellä niinku menee sillai naksnaksnaks, puoliso synnyttäny eihän miehet voi synnyttää aijaa! sen puoliso ei oookkaan mies ai! se on lesbo! Mut et niinkun, et miten niil menee se päässä, ja sit ne niinku kokoaa naamansa, sillee et aijaa joo joo sehän hauskaa ja jännää.

Vieraiden kutsuminen yhteiseen kotiin tai puolison vieminen lapsuuden kotiin, sukulaisiin tai seuralaisena juhliin toimi myös kumppanuuden luonnollisena osoituksena muille ihmisille. Samaa sukupuolta olevaan kumppaniin koettiin suhtauduttavan täysin luontevasti, kunhan suhteesta puhui itsekin selittelemättä. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että lapset oppisivat näkemään oman perheensä tavallisena tai yhtä samanlaisena ja erilaisena kuin muutkin perheet, ja avaimena tähän nähtiin oma avoimuus ja ongelmattomuus kertomisessa muille perheestä.

3.2.8 Ilo

Viimeiset neljä pääkäsitettä kuvaavat verkoston myönteisiä merkityksiä, jotka haastatteluaineistossa olivatkin pääosassa. 'Ilo' on funktiona yleisluontoinen ja hyvin monipuolisella tavalla esiintyvä; sitä on tässä käytetty määrittämään tarkemmin luokittelematonta, välitöntä myönteisyyttä, yleensä homoseksuaalisuudesta kertomisen yhteydessä. Seuraavat otsikot 'onnellisuus lapsesta' ja 'tiedon jakaminen' ikään kuin jatkavat tarkemmin tätä ilon teemaa ensin lapsen liittyvien merkitysten tasolla ja sitten sen suhteen mitä merkitsee, kun verkoston jäsenet jakavat tietämänsä edelleen omissa verkostoissaan.

Iloa osoitettiin verkostossa monella tavalla, sekä saataessa tietää homoseksuaalisuudesta että erityisesti parisuhteesta ja lapsesta kuultaessa. Myös vieraammat ihmiset, kuten etäisemmät työtoverit tai ystävät, ilmaisivat olevansa iloisia, pääasiassa toista kohdanneen onnen vuoksi, tämän puolesta. Sen lisäksi, että homoseksuaalisuutta - ja erityisesti avoimuutta sen suhteen - pidettiin "hienona juttuna", olivat iloisia ne, jotka samalla saattoivat avautua omasta homoseksuaalisuudestaan.

Ilon merkitys päähenkilölle oli sen yksinkertaisen myönteinen tapa tuoda esiin se, mikä on tärkeintä:

H: [veli] kysy [kertoessani homoseksuaalisuudesta] et oonksmä onnellinen, mä sanoin et joo. Hän sano et se on pääasia.

3.2.9 Onnellisuus lapsesta

Monet ystävät ja sukulaiset ilmaisivat lapsen tulosta kuullessaan vilpittömän ilonsa siitä, että juuri tämä pari oli saamassa lapsen – ovathan homojen ja lesbojen mahdollisuudet vanhemmuuteen monimutkaisemmat kuin heteroiden.

H: oikeestaan yks niinku hienoimpia asioita mitä meille on sanottu on niinku et, pariki meiän ystävää on sanonu että, nimenomaan teille juuri toivoisinkin lasta. Et se on tuntunu ihan tosi hyvältä.

Kuten aiemminkin on mainittu, lapsi myös pehmitti suhtautumista yleisesti homoseksuaalisuuteen ja kahden naisen tai kahden miehen parisuhteeseen: lapsi oli pääasia. Erityisesti tuleville isovanhemmille tieto suunnitteilla tai tulossa olevasta lapsesta oli suuri uutinen.

H(a): [sanoin että] no, että itse asiassa että viis päivää sitten on tehty inseminaatio että mä en tiedä, että voin olla raskaana. 'Aaahhaah [huokaus], mikä onni', sen [äidin] piti käyä tirauttaa siellä pienet itkut siellä talon sisällä sitten.

H(b): että [isän vaimo] itkeskeli, itkeskeli kauheen onnellisena ja sano et voi miten ihanaa ja...

Kaikkien haastateltavien vanhemmat pitivät itseään isovanhempina, vaikka sosiaalisten vanhempien suvulta ajatukseen sopeutuminen olikin saattanut viedä enemmän aikaa ja ulkopuolisille tästä lapsenlapsesta kertominen saattoi vielä olla vaikeaa.

3.2. 10 Tiedon jakaminen muiden kanssa

Useimmat kertoivat homoseksuaalisuudestaan läheisimmille ihmisille itse, silloin kun itse parhaaksi katsoivat. Usein kaukaisemmille sukulaisille tai niille, joiden kanssa asioita muutenkin käsiteltiin vähän puhumalla, tieto kulki jonkun muun kautta, ja tästä tiedonkulusta oltiin yleensä tyytyväisiä, ”säästytettiin itse kertomasta”. Asian helpommin vastaanottava äiti saattoi kertoa isälle, sisko äidille tai samaa ikäpolvea olevat serkut omille vanhemmilleen. Usein sana kiersi suvussa niin, että pikkuhiljaa asia oli kaikille selvä eikä esimerkiksi sukujuhlille tuloa kumppanin kanssa tarvinnut selitellä – päinvastoin, kutsu saattoi olla valmiiksi osoitettu molemmille. Eräs haastateltava mainitsi myös ystävänsä, jolla sopeutuminen ajatukseen hänen

homoseksuaalisuudestaan kesti kauan, mutta nykyään tämä ystävä on se, joka kotipaikkakunnalla välittää ihmisille kuulumisia hänen perheestään ja on mahdollistanut sen, että paikkakunnalle mennessään hänet otetaan vastaan hyvin positiivisella mielenkiinnolla ja ystävyydellä.

Läheisillä ihmisillä on myös oma ulostuloprosessinsa omista verkostoistaan: kenelle kerrotaan, mitä ja millä tavoin (myös Ivalahti, 1997). Silloinkin, kun esimerkiksi isovanhemmat periaatteessa hyväksyivät lastensa perhemuodon, saattoi siitä kertominen muille olla vielä vaikeaa: ei-biologisen lapsenlapsen kuva ”oli unohtunut” hyllystä muiden lastenlasten kuvien rinnalta tai esillä olevissa perhekuvissa näkyi vain osa perheestä. Näin isovanhemmat saattoivat vielä itse valita mitä lapsensa perheestä kulloinkin kerrottiin.

Monet haastateltavat kertoivat kuitenkin, että varsinkin lapsenlapsesta kuultuaan erityisesti äidit kertoivat ylpeinä lastensa perheistä, ja saivat huomata, ettei asia muillekaan ihmisille ollut sen ihmeellisempi:

H: se ei oo aikasemmin koskaan puhunu kellekkään yhtään mitään, mutta nyt se on sitten alkanu puhumaan, muille ihmisille, että hänellä on lesbotyttö ja, heille tulee nyt vauva ja muuta ni, se on kans ollu aivan niinku ällikällä lyötynä siitä miten hyvin ihmiset suhtautuu, että kai silläki on ollu paniikki siitä että apua kaikki, maitokaupassa tollottaa pitkään että, jos joku saa tietää [...] mut se on, tehny kanssa just sillai että se on varovasti yhdelle alottanu kertomaan ja huomannu että no eihän tuo tuosta nyt mitään hepulia saakaan [...] että, ei sitäkään kukaan jätä vaikka se sen paljastaaki.

Jotkut olivat myös todenneet esimerkiksi vanhempien suhtautumisen muuttuneen helpommaksi ympäristöltä saadun myönteisen palautteen jälkeen.

3.2.11 Luottamus, aktiivinen hyväksyntä

Aktiivisen hyväksynnän ja luottamuksen funktio määrittää pääasiassa jo aiemmissa kohdissa esiin tulleita tilanteita, mutta on silti koottu omaksi funktiokseen korostamaan yleistä, kokonaisvaltaista tukea ja hyväksyntää. Luottamus on jotain, mikä kyseisen kertomistilanteen lisäksi kattaa ihmissuhdetta laajemmin. Se voi olla sen kummemmista puheista tai pitkän keskustelun jälkeen, sanoin tai teoin osoitettua. Merkittävää on, että se koettiin perustavanlaatuisena hyväksyntänä ja tukena sekä merkinä molemminpuolisesta luottamuksesta.

Homoseksuaalisuudesta kertoessaan monet olivat saaneet yllättyä saamastaan välittömästä tuesta; ihmissuhdetta koetteli ennemminkin se, ettei asiasta oltu kerrottu aiemmin. Erityisesti ystävät olivat kuitenkin lopulta onnellisia, että päähenkilö tunsi heidät luottamuksensa arvoisiksi tässä tärkeässä asiassa. Ystävyys ja luottamus yleensä vahvistuivat avoimuuden myötä ja kertomisen aiheuttaman järkytyksen tai pettymyksen jälkeenkin suhde ystävään tai sukulaiseen rakennettiin uudelleen perustuen entistä vahvempaan luottamukseen ja avoimuuteen. Moni mainitsi, että oma usko läheisiin ihmisiin olisi voinut olla vahvempikin:

H: Mutta ehkä siitä tosiaan ois niinku jo, jos ois voinu aavistaa että ihmiset suhtautuu niin hyvin ni ois jo paljon aikasemmin puhunu ja eläny avoimesti että...

Hyväksyntää voitiin osoittaa hiljaisesti, ”nostamatta meteliä”, luottamalla toisen harkintakykyyn omasta hyvinvoinnistaan ja ratkaisuistaan. Eräs haastateltavista naisista oli kertonut kiinnostuksestaan naisia kohtaan ennen kihlautumistaan miehen kanssa, toinen jo erottuaan poikaystävästään. Molemmat näistä naisista kokivat luottamuksen osoituksena sen, etteivät miehet tästä tiedosta huolimatta tunteneet tarvetta kyseenalaistaa heidän välistään heterosuhdetta, vaan pitivät avoimuutta ja luottamusta tärkeimpänä. Eräs äiti, jolla oli ollut alkuvaikeuksia tottua tyttärensä naissuhteeseen, osoitti muuttuneen suhtautumisensa, kun tytär oli ulkomailla:

H: mä olin [siellä] puol vuotta, ni kyllä se silloin, sinä aikana ku mä olin [ulkomailla] ni se piti Helistä tosi hyvää huolta ja, jatkuvasti soitteli sille et ootsä syöny ja tuu syömään ja, eikse silloin sulle sanonu sen että, et se on niin tyytyväinen siitä miten sä oot vaikuttanu mun elämään.

Toiset nostivat esiin ”ohimennen” ääneen sanotut toteamukset osoituksena luontevasta hyväksynnästä. Erään haastateltavan äiti oli todennut tyttärensä teini-ihastuksen toiseen tyttöön jo ennen kuin tämä itse lesbouttaan tunnisti, ja tämä huomio oli toiminut luontevana pohjana heidän keskustelulleens lesboudesta. Toisen perhetuttavat olivat ohimennen tämän kaverina pidetyn tyttöystävän tavatessaan varmistaneet ”niin, tähän seurustelette, eikö?”. Myös homoseksuaalisuuden ohittaminen yksinkertaisena asiana sekä juuri tämän parin vanhemmuudesta ja lapsesta iloitseminen koettiin osoituksina aidosta hyväksynnästä ja tuesta.

Tuen osoittaminen lapsentekosuunnitelmille ja lupaus toimia isovanhempana, vaikka lapsenlapsi ei biologisesti samaa sukua olisikaan, koettiin osoituksina luottamuksesta. Myös sukulaisten lempeän ja luontevan kiinnostuksen ja suhtautumisen lasta ja koko perhettä kohtaan koettiin sisältävän hyväksyntää, jota ei ollut tarvettakaan sen suuremmin ilmaista.

Kukaan ei ollut kokenut lopullista hylkäämistä homoseksuaalisuutensa tai perhemuotonsa vuoksi, vaan kokemuksesta ihmisten kykyyn hyväksyä homoseksuaalisuus ja myös samaa sukupuolta olevien yhteinen vanhemmuus luotettiin vahvasti. Jopa sen haastateltavan kohdalla, jonka vanhemmat olivat saaneet tietää homoseksuaalisuudesta vastoin tämän tahtoa ja jonka suhteet vanhempiin viilenivät täysin pitkäksi aikaa, oli isä heti ensijärkytyksenkin keskellä todennut, että meidän poikamme sinä silti olet aina ja me rakastamme sinua.

4. POHDINTA

4.1 Päätulokset ja tulosten suhde taustakirjallisuuteen

Tutkimuksessa haluttiin selvittää haastateltavien homo- ja lesbovanhempien sosiaalisten verkostojen rakennetta ja funktionaalisia ominaisuuksia, erityisesti siltä pohjalta, miten läheiset ihmiset suhtautuvat heidän homoseksuaalisuuteensa ja perheeseensä. Verkostotarkastelun avulla pyrittiin hahmottamaan verkoston merkitystä ja muotoja homo- tai lesbovanhemmuuden tukemisessa.

Pattisonin ja Pattisonin (1981) mukaan keskimääräiseen työssäkäyvän ihmisen verkostoon kuuluu noin 25 ihmistä, joista useimmat ovat läheisiä ja jotka kuuluvat verkoston eri alueille (perhe, suku, työtoverit, ystävät) (Klebeck ym., 1988). Tämän tutkimuksen haastateltavista kahden verkostot sopivat määrältään tuohon keskimääräiseen (25 ja 26 henkilöä), heistäkin toinen jätti äitiyslomaansa viitaten työsektorin tyhjäksi. Muiden verkostot olivat selvästi laajempia (30,34, 43, 49, 67, 95 ja 95 henkilöä). Verkoston ihmisten jakautumisessa eri sektoreille erityisen kiinnostavaa oli, että useimmat merkitsivät ystävä- ja sukusektoreille suunnilleen saman verran ihmisiä. Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan maininnut tarkoituksella ”tasapainottaneensa” karttaa (sukusektori täytettiin yleensä ennen ystäväsektoria). Mahdollisesti kyse on siis jonkinlaisesta optimaalisesta määrästä ihmisiä, jonka kukin katsoi sopivaksi enimmäismääräksi yhdelle sektorille; mainitsivathan useimmat tavalla tai toisella rajanneensa sitä, ketä kaikkia karttaan merkitsivät (ja ketä jätettiin pois).

Tämän tutkimuksen tuloksia on vaikea verrata muuhun verkostotutkimukseen, koska vastaavanlaista verkostokarttatutkimusta edes heteroperheiden verkostosta ei ole tietääkseni tehty. Siksi en pyri sanomaan, että tutkittavieni verkostot olisivat olleet tavallista laajempia tai monipuolisempia, mutta monipuolisiksi niitä silti voinee sanoa. Ystäväverkostossa monipuolisuus näkyy erityisesti. Weeks ym. (1997) mukaan homojen ja lesbojen verkoston ytimenä on valikoitujen ystävien joukko, joka voi ylittää etnisiä, luokka- tai sukupolvirajoja ja joissa tasavertaisuus ja hierarkioiden puuttuminen on olennaista. Vaikka haastateltavillani painotus tällä hetkellä saattoikin olla esimerkiksi muissa lapsiperheissä, kuului verkostoihin hyvin monenlaisia ihmisiä.

Kaikkien lähipiiriin kuului niin heteroita kuin homoja, lesboja ja/tai biseksuaaleja; niin yksin eläviä, seurustelevia kuin lapsiperheitä. Useimpien ystäviin kuului myös yksi tai useampi iältään vähintään 10-15 vuotta itseään vanhempi tai nuorempi (yleensä siis toista sukupolvea).

Perheen määrittelyssä vanhemmuuden yhdessä jakavat miespari ja naispari ylittivät epäröimättä verkostokartan piirtämisen ohjeen perheestä saman katon alla asuvina henkilöinä. Nämä vanhemmat olivat tunteneet toisensa jo ennen lapsen hankkimista yhdessä, mutta läheisiksi ystäviksi he olivat tulleet vasta raskauden aikana eivätkä siis asuneet samassa taloudessa. Juha Jämsä (2003) on tutkinut homoisien tapoja määritellä perhettään. Ydinperheen omaisen ”sisimmän” perheen ja Westonin valittuun perheeseen viittaavan (joskaan ei yhdenmukaisen) ”laajennetun” perheen välillä Jämsä määrittää ”välitason” perheen, jossa lapsi tuo perheen yhteen ja jossa jaettu vanhemmuus ja sitoutuminen yhteiseen vanhemmuuteen nousevat merkityksellisiksi. Vanhemmuutensa muidenkin kuin puolisonsa kanssa jakavat homo- ja lesbovanhemmat tuntuvat tutkimuksessani määrittävän perhettään tähän tapaan. Eräs vanhemmista määritti perheeseensä kuuluviksi myös omat vanhempansa ja sisaruksensa. Tällainen määrittämistapa tulee esiin myös Kyyrösen (2003) haastatteleminen homo- ja lesbovanhempien perhemäärittelyissä. Kyyrönen viittaa Benny Henrikssonin Göteborgin yliopistossa vuonna 1994 pitämään esitelmään (’Valda familjer. Förhållandet till, och konstruktionen av, familj bland homo- och bisexuella män under 1900-talet’), jossa Henriksson kiinnittää huomiota Kath Westonin monikkomuotoon ’chosen families’ ja tulkitsee tämän siten, että yksilö voi kuulua useampaan perheeseen yhtä aikaa.

Tämä tutkimus vahvistaa Aholan (2000), Jämsän (2003) ja Kyyrösen (2003) toteamusta siitä, että ’valittu perhe’ ei Westonin kuvaamalla tavalla ole suomalaisille (tai laajemminkin; myös Gabb, 2001) homo- ja lesbovanhemmille kovinkaan tavallinen tapa määritellä perhettä. Tosin perheen määrittelyllä verkostokartan avulla oli varmasti vaikutuksensa (ks. myöh.). Valintoja verkoston suhteen kuitenkin tehdään, eikä vain ystäväsektorilla, kuten verkostoteoria olettaa. Verkostoteoriassa ’muut’ – sektoria luonnehtivat oma valinta ja sosiaalisten voimavarojen käyttö (Seikkula, 1994) tulivat tässä tutkimuksessa esiin erityisesti sukusektorin kuvauksissa. Biologisista sukulaisista läheisiksi (eli karttaan merkittäviksi) valittiin erityisesti niitä, jotka olivat osoittaneet hyväksyntänsä ja tukensa heille perheenä. Ei-biologiset sukulaiset olivat

vielä vahvemmin valittuja; niitä, joiden kanssa oltiin tekemisissä eli nähtiin vaivaa suhteen ylläpitämiseksi. Myös työ- ja ystäväsektorilta olivat karsiutuneet pois homoseksuaalisuuteen negatiivisesti tai ristiriitaisesti suhtautuvat ihmiset. Homoseksuaalisten ihmisten verkostoja tutkittaessa on todettu, että sukulaisten kyvyttömyys hyväksyä homoseksuaalisuutta tai samaa sukupuolta olevaa puolisoa on juuri se tekijä, joka ohjaa ihmisen valitsemaan läheistä verkostoaan myös biologisten siteiden ulkopuolelta (Ariel & McPherson, 2000; Weston, 1991).

Seikkulan (1994) mukaan tavanomaiseen sosiaaliseen verkostoon kuuluu 4-6 ryhmää, joiden välillä ei yleensä ole kontakteja. Samanaikainen kuuluminen eri ryhmiin on tärkeää ihmisen psyykkiselle ja sosiaaliselle kehitykselle, koska eri ryhmien kautta omaksutaan erilaisia näkökulmia ja sosiaalisia taitoja. Pattisonin jaottelun mukaisessa (ks. Ikonen-Nylund & Petterson, 1991) hyvässä sosiaalisessa verkostossa ihmiset sektorien sisällä tuntevat toisensa, mutta sektorien välillä on vain joitakin yhteyksiä. Näin verkoston on mahdollista nopeasti muotoutua yhtenäiseksi tukiverkostoksi, mutta se ei kuitenkaan kietoudu liikaa yhteen (Ikonen-Nylund & Petterson). Haastateltavieni kartoissa voidaan erityisesti ystäväsektorilla nähdä ryhmiä, joiden kanssa oltiin tekemisissä eri tavoin. Toiset lapsiperheet tarjosivat vertaistukea ja käytännön apua uudessa elämäntilanteessa, vanhat nuoruudenystävät olivat tärkeitä henkilökohtaisia keskustelukumppaneita ja ystävät, joiden kanssa oli varsinkin aiemmin vietetty aikaa ravintoloissa tai järjestötoiminnan ja harrastusten puitteissa, edustivat usein kuulumista homo- ja lesboyhteisöön. Eri sektoreiden välillä tai sektorin sisällä olevien ryhmien välillä yhteyksiä oli vähän.

Voidaan nähdä, että yhtenäistä, kaikkia elämänalueita kattavaa tukiverkostoa olisi näistä verkostoista vaikea muodostaa. Erilliset ja erilaiset verkoston osat voivat mielestäni kuitenkin myös varmistaa tuensaantia ristiriitaisissa tilanteissa tai elämänmuutoksissa: esimerkiksi sukulaisten torjuessa homoseksuaalisuutta ja parisuhdetta on ystävien tuki tärkeä; lapsen muuttaessa elämäntapoja voivat lapsiperheelliset sukulaiset tai uudet ystävät tarjota sillä hetkellä tarvittavan. Erilliset biologisten ja puolison sukulaisten ryhmät tai lisäksi lapsen muiden vanhempien sukulaiset, voivat myös varmistaa lähisukulaisten ja esimerkiksi lapsen isovanhempien läsnäoloa siinäkin tapauksessa, että joku osa suvusta ei perhettä voisi tai haluaisi tukea.

Klefbeckin ym. (1988) päätelmä sukulaissuhteiden ystävyysuhteita paremmasta kestävyydestä ristiriitatilanteissa ei näyttäisi toteutuvan tässä aineistossa, toisaalta ei

voida myöskään suoranaisesti todeta, että ystäväverkosto olisi merkittävämpi tuen lähde (Kurdek & Schmitt, 1987) tai korvaisi biologisen suvun edes välirikotilanteessa (Weston). Kuvaukset katkenneista tai vahingoittuneista ihmissuhteista olivat hyvin samankaltaisia riippumatta siitä, oliko ihminen kuulunut suku- vai ystäväverkostoon. Toisaalta ystäväverkoston piirtämiseen ja määrittelyyn paneuduttiin erityisesti ja sen tärkeyttä haluttiin usein korostaa, mikä viittaisi siihen, että ystävien merkitys haastateltavien elämässä oli vähintäänkin yhtä tärkeä kuin sukulaisten.

Sluzkin (2000) mukaan eräs verkoston tärkeistä funktioista on yksilön mahdollisuus verkoston kautta muodostaa uusia ihmissuhteita (*access to new links*). Tätä funktiota määrittävät verkoston monipuolisuus, vastavuoroisuus, intensiteetti, sitoutuminen, yhteydenpitotiheys ja yhteinen historia (Sluzki). Nämä määritteet nousevat tämän aineiston verkostoissa voimakkaasti esiin. Erityisesti ystäväverkostojen kohdalla voidaan nähdä niin ystävyysuhteisiin tavallisestikin liitettävää monipuolisuutta, vastavuoroisuutta ja tiheää yhteydenpitoa kuin myös yleensä enemmän perhe- ja sukulaissuhteissa korostuvaa sitoutumista ja voimakasta läheisyyttä. Useissa verkostoissa läheisten ystävien joukossa oli myös vähintään yksi pitkäaikainen, ns. nuoruuden ystävä. Edelleen on korostettava, että vertailua mahdollistavaa tutkimusta perheen verkostoista ei ole tehty. Näyttäisi kuitenkin siltä, että tässä tutkimuksessa yleinen melko laaja, monipuolinen ja läheinen ystäväverkosto varmistaa hyvin yksilön mahdollisuuksia muodostaa uusia ihmissuhteita. Päätelmää vahvistaa se, että useimpien haastateltavien verkostoissa oli, sekä suku- että ystäväsektorilla, verkoston jonkun muun jäsenen kautta tulleita, mutta nykyään myös päähenkilölle hyvin läheisiä ihmisiä.

Verkoston funktionaalisten ominaisuuksien tarkastelu homoseksuaalisuudesta ja perheestä kertomisen tilanteissa nosti monella tapaa esiin verkoston mahdollisuuksia ja vaikeuksia vanhemmuuden tukemisessa. Suoranaista torjuntaa tai jyrkän kielteisiä reaktioita oli kohdattu melko vähän, haastateltavien itsensä mielestä yllättävän vähän. Niitä luonnehdittiin ikäviksi poikkeuksiksi, mutta kyvyttömyydellä hyväksyä homoseksuaalisuutta tai perhettä oli ratkaisevat seuraukset. Myös ristiriitainen käyttäytyminen ja epäaito hyväksyntä vahingoittivat ihmissuhdetta helposti. Sen sijaan yllättyneisyys ja hämmennys uuden tiedon edessä koettiin luonnollisena ja erityisesti yllätyksestä seurannut kasvava kiinnostus ja tarve keskustella voidaankin nähdä haluna oppia ymmärtämään ja sitä kautta myös aidosti tukemaan.

Siinä missä hyväksyntää homoseksuaaliselle identiteetille saattoi joidenkin läheisten taholta olla vaikea saavuttaa, homo- tai lesbovanhemmuus otettiin usein vastaan huomattavasti myönteisemmällä asenteella. On usein todettu, että pelko lapsen lapsettomuudesta ja omasta lapsenlapsettomuudesta vaikuttaa vanhempien kykyyn hyväksyä lapsensa homoseksuaalisuus (Hentinen ym., 1997; Ivalahti, 1997; Serovich ym., 1993; Ståhlström & Ross, 1984). Tulevat isovanhemmat liikuttuivat pelkästä ajatuksesta joskus tulossa olevasta lapsenlapsesta, vastasyntynyt sulatti koko suvun ”*eikä kukaan kiinnitä huomiota siihen että se tuli toisen naisen kans*”. Lapsen myötä lisääntyi niin perheeltä, sukulaisilta, ystäviltä kuin työtovereiltakin saatu käytännön kognitiivinen ja materiaallinen tuki. Emotionaalisen tuen antajana ja vastaanottajana puoliso nousi usein jaetun vanhemmuuden myötä täysin uudelle tasolle, mutta niin vahvistui myös muiden verkoston ihmisten osoittama luottamus, kiinnostus ja hyväksyntä, ilo ja onnellisuus toisten puolesta. Vanhemmuus tuntui siis monella tapaa helpottavan homoseksuaalisuuden hyväksymistä ja tuen ja kiinnostuksen osoittamista perheen ja vanhemmuuden myötä myös parisuhteelle ja homoseksuaalisuudelle.

Merkittävä funktio ihmissuhteissa oli luonnollisuus, itsestäänselvyys, yksinkertaisuus, joka koettiin merkinä aidosta ja ongelmattomasta hyväksynnästä. Monet niistä verkoston ihmisistä, joille homoseksuaalisuus oli ollut luonnollinen ja yksinkertainen asia, ottivat uutisen tulossa olevasta vauvasta vastaan suurella innostuksella. Nämä ihmiset näkivät homojen ja lesbojen mahdollisuuden vanhemmuuteen eivät ainoastaan hyväksyttävänä vaan jonkinlaisena edistysaskeleena. He pystyivät näkemään sen, kuinka juuri näistä heidän tuntemistaan *ihmisistä* tulisi hyviä vanhempia, riippumatta siitä mitä sukupuolta he ovat. Tällä yksinkertaisuudella ja luontevalla tuella oli suuri merkitys koetulle vanhemman identiteetille. Vaikka jokaiselle parisuhdetta tai perhettä muodostavalle juuri oma ratkaisu ja perheen muoto on itsestään selvä ja itselle ainoa oikea, on verkoston näkemyksellä merkityksensä. On tärkeää kokea olevansa hyväksytty ja ymmärretty, voida luottaa siihen, ettei omaa identiteettiä tai perhettä vastaan hyökätä vaan ympäristö ”antaa olla rauhassa”. On kuitenkin vielä tärkeämpää olla perhe muiden joukossa, samanlainen vanhempi kuin muutkin; tulla nähdyksi vanhempana, ei homo- tai lesbovanhempana.

Voidaan olettaa, että erityisen tärkeää luonteva vastaanotto on niin sanotuille sosiaalisille vanhemmille, joilla ei ole osoittaa geneettistä todistusta vanhemmuudestaan. Sosiaalisen vanhemman vanhemmuus ei perustu biologiaan ja

ylittää näin sen, mikä helposti katsotaan yksinkertaisimmaksi, ”itsestäänselvimmäksi” vanhemmuuden määritteeksi. Sosiaalisen ympäristön kyetessä tästä huolimatta luontevasti näkemään tuon vanhemmuuden samanlaisena vanhemmuutena kuin minkä tahansa muunkin, osoittaa se hyväksyntänsä homo- ja lesbovanhemmuudelle aidoimmillaan. Gabb (2001) osoittaa, kuinka lesbovanhemmuus kyseenalaistaa sosiaalisesti määrättyjä rakkauden ja läheisyyden kategorioita osoittaessaan, että vanhemman ja lapsen tai puolisoitten välisen siteen ei tarvitse nojautua suvunjatkamiseen, biologiaan ja patriarkaalisesta järjestyksen jatkumiseen. Gabbin mukaan äidinrakkaus – joka voitaneen laajentaa vanhemmanrakkaudeksi – on mielentila, emotionaalinen investointi lapseen, ja vanhemmuutta tehdään, ei vain oteta vastaan. Hyväksyessään tämän näkökulman vanhemmuuteen voi sosiaalinen ympäristö nähdä, kuinka luonnollista ja yksinkertaista on myös homo- tai lesbovanhemmuus.

4.2 Tutkimuksen kulun ja menetelmien arviointi

Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvata tutkittua ilmiötä tietynlaisten esimerkkitapausten avulla, ei pyrkimällä yleistämään tuloksia. Tarkoitus ei siis ole esittää yleistä mallia homo- tai lesbovanhemman sosiaalisesta verkostosta vaan kuvata näiden yhdeksän haastateltavan verkostoja ja kertoa niiden avulla verkoston merkityksestä homo- tai lesbovanhemmuudelle. Koska tutkimuksen tuloksia päätettiin raportoida verkostojen rakenteellisista ja funktionaalisista ominaisuuksista lähtien, ei erikseen yksilöiden verkostoja kuvaten, sopi kuvaustavaksi parhaiten muoto, jossa haastateltavia ei yksilöidä vaan aineistoa käsitellään kokonaisuutena. Haastatteluaineistoa jaoteltiin koodaamalla aihealueiden mukaisesti ja yhdistettiin jälleen kokonaisuuksiksi kuvaamaan verkostojen ominaisuuksia. Itselläni oli haastattelut tehneenä ja nauhoja ja litterointeja useita kertoja kuunnelleena ja lukeneena selvä kuva siitä, keneen haastateltavista mikäkin kohta liittyi. Palasin myös usein alkuperäiseen aineistoon tarkistaakseni, mihin keskusteluyhteyteen jokin asia liittyi. Näin pyrin varmistamaan, että kuvaukset ja päätelmät todella nousivat aineistosta ja tulivat esiin alkuperäisessä tarkoituksessaan. Haastateltavia erittelemätön tapa takasi mielestäni parhaiten haastateltavien heille lupaamani anonymiteetin – mainitsivathan

heistä monet haluavansa osallistua tutkimukseen ja sitä kautta yleiseen keskusteluun, mutta eivät olleet suostuneet esimerkiksi lehtihaastatteluihin.

Haastattelurungon mukaisesti edenneet haastattelut sisälsivät moninkertaisen määrän aineistoa verrattuna siihen, mitä tutkimuksessa käytettiin. Laaja haastattelu mahdollisti kuitenkin tarkastelun kohdentamisen vasta koko aineiston keräämisen jälkeen ja myös esiin tulleiden asioiden peilaamisen laajempaan yhteyteen (esim. henkilöhistoriaan). Verkostokarttaa on harvemmin käytetty tutkimushaastattelun apuna tai varsinkaan parihaastattelun yhteydessä, jossa tietyllä tapaa tarkastellaan *perheen* sosiaalista verkostoa. Tässä tutkimuksessa olikin tarkoitus tarkastella kuinka verkostokartta ja sen verkostoteorian mukainen ominaisuuksien analysointi tähän yhteyteen sopii. Voidaan todeta, että kerätessä tietoa sosiaalisista verkostoista verkostokartta sopii haastattelun pohjaksi ja jäsentäjäksi hyvin (ks. myös liite 1: Valintoja aineistossa). Ihmiset, joista puhuttiin oli helppo muistaa ja heihin oli helppo viitata, kun apuna oli visuaalinen kartta. Myös etäisyyksien ja yhteyksien kuvaaminen oli kartan avulla konkreettisempaa. Merkittävintä oli kuitenkin haastateltavien mahdollisuus itse määrittellä sosiaalisen verkostonsa eri alueita ja etäisyyksiä. Tähän tarkoitukseen itsemäärittelyyn perustuva verkostokartta sopi melko hyvin. Valmiit määritteet ja rajat sektoreille koettiin ahtaina, mutta näitä rajoja ylitettiin tarvittaessa eikä niiden annettu häiritä omaa tapaa kuvata ihmissuhteita. Toisaalta voidaan myös todeta, että verkoston jakaminen valmiiksi perheen, suvun ja ystävien alueiksi, jopa visuaalisella kuvalla vahvistettuna, vaikeuttaa näiden määritteiden rajojen ylittämistä eikä helposti anna tilaa esimerkiksi Westonin mukaiselle ’ystävien perheelle’.

4.3 Näkökulmia keskusteluun ja jatkotutkimukseen

Tämä tutkimus osoittaa, että perheiden sosiaalisten verkostojen tutkimus on hyvin antoisa tutkimuslähde, ja verkoston ominaisuuksien kartoittaminen verkostokartan avulla on tällaisessakin tarkoituksessa toimiva menetelmä. Se osoittaa kuitenkin myös, että tutkittaessa perheitä, jotka eivät asetu perinteisen heteronormatiivisen perheoletuksen raameihin, on verkostoteorian oletusten ja määritteiden tarpeen joustaa ja on painotettava verkostomenetelmän mahdollistamaa itsemäärittelyä. Olisi

mielenkiintoista jatkossa tarkastella verkostoja vastaavanlaisissa nykypäivän kaupunkilaisissa pikkulapsiperheissä, joissa vanhemmat identifioituvat heteroseksuaalisiksi: Painottuuko ystäväverkosto sekä laadullisesti että määrällisesti sukulaisverkoston rinnalla? Valikoidaanko verkostoa ehkä jonkun muun hyväksyntää ja tukea osoittavan kriteerin avulla? Mitkä asiat verkoston suhtautumisessa tukevat vanhemmuutta? Myös perhe- ja sukulaisverkoston määrittelyä ja valikoitumista erityisesti perheissä, joissa (homo-, lesbo- tai hetero-) vanhempia on enemmän kuin kaksi voisi tutkia tarkemmin. Homo- ja lesbovanhemmuuden osalta olisi mielenkiintoista tarkastella, miten sosiaaliset verkostot tukevat vanhemmuutta lapsen kasvaessa. Mitä funktioita verkosto ja kanssakäyminen saavat ajan myötä, kun verkosto alkaa kehittyä myös lapsen omaksi sosiaalseksi verkostoksi?

Sosiaalisen ympäristön vaikutus yksilön ja perheen maailmaan, vanhemmuuden kokemukseen ja oikeutuksen löytämiseen ratkaisuilleen on kiistaton. Tämä tutkimus näyttää esimerkin siitä, miten sosiaalista verkostoa valitaan, rakennetaan ja tiedostetaan. Miten siitä tehdään omia ratkaisuja, omaa perhettä ja vanhemmuutta suojaava ympäristö. Luonteva ja aito tuki, myönteinen ja yksinkertainen kanssakäyminen on toiveena niin itselle kuin esimerkkinä lapselle. Tämän takana on avoimuus ja rehellisyys, johon panostetaan itse ja jota odotetaan myös toisilta.

Kokemukset verkoston suhtautumisesta olivat yllättävänkin myönteisiä, samoin läheisten omilta verkostoiltaan saama vastaanotto. Yllättävyys noussee siitä, että virallinen yhteiskunnallinen näkemys ei myönnä edes näiden perheiden olemassaoloa. Sanotaan, ettei yhteiskunta ole valmis samaa sukupuolta olevien vanhemmuudelle; että lapset joutuvat suvaitsemattoman ympäristön uhreiksi. Ihmiset saattavat kuitenkin olla valmiimpia kuin oletetaan. Erityisesti lapsen tulo perheeseen koettiin kaikilla verkoston alueilla (viimeistään alkuhämmennyksen jälkeen) hyvin selkeästi positiivisena ja luonnollisena asiana. Tämän tutkimuksen haastattelut koskivat tässä käsiteltyjen aihepiirien lisäksi myös virallisten verkostojen (ks. liitteet 1 ja 3) ja esimerkiksi naapurustojen suhtautumisia. Edelleen kielteiset kokemukset olivat hyvin harvinaisia. Sosiaaliset verkostot vaikuttavat sateenkaariperheiden elämään, mutta nämä todelliset perheet vaikuttavat myös kaiken aikaa ympäristöönsä. Yhteiskunnan virallinen hyväksyntä lainsäädännön kautta voisi tuoda esiin näiden perheiden olemassaolon ja tavallisuuden myös niille, joiden lähipiirissä tai naapurustossa ei sateenkaariperheitä ole.

LÄHTEET

- Ahola, M.(2000). ”Ihan perhe vaan”. *Lesboperheissä elävien nuorten perhekäsityksiä*. Seta-julkaisuja 14. Helsinki: Seksuaalinen tasavertaisuus – Sexuellt likaberättigande SETA ry.
- Albro, J.C. & Tully, C. (1997). A study of lesbian lifestyles in the homosexual micro-culture and the heterosexual macro-culture. *Journal of Lesbian Studies*, 1 (1), 55-68.
- Ariel, J.& McPherson, D.W.(2000). Therapy with lesbian and gay parents and their children. *Journal of marital and family therapy*, 26(4), 421-432.
- Bebko, C. & Johnson, T. (2000). Gay and lesbian couples in therapy: Perspectives for the contemporary family therapist. *Journal of marital and family therapy*, 26(4), 409-419.
- Berger, P.L.& Luckmann, T.(1995). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Bronfenbrenner, U.(1979). *The experimental ecology of human development*. Cambridge: Harvard University Press.
- Davis, L.V.& Srinivasan, M.(1994). Feminist research within battered women’s shelter. Teoksessa E. Sherman & W.J. Reid (ed.), *Qualitative research in social work* (s.347-358). New York: Columbia University Press.
- Dunne, G.A. (1997). *Lesbian lifestyles. Women’s work and the politics of sexuality*. Basingstoke: MacMillan.
- Ernulf, K., & Innala, S. (1991). Homosexuella män och lesbiska kvinnor som föräldrar: En sammanfattning av aktuell forskning. *Nordisk Sexologi*, 9, 65-74.
- Esitys hedelmöityshoidosta peruttiin. Tiedote 11.2.2003. Oikeusministeriö.
Ks: <http://www.om.fi/17871.htm> (15.10.2003)
- Falk, P.J.(1989). Psychosocial assumptions in family law. *American psychologist*, 44(6), 941-947.
- Fyrand, L., Moum, T., Finset, A. & Glennås, A.(2003). The effect of social network intervention for women with rheumatoid arthritis. *Family Process*, 42(1), 71-89.
- Gabb, J.(2001). Querying the discourses of love. An analysis of contemporary patterns of love and the stratification of intimacy within lesbian families. *The European Journal of Women’s Studies*, 8(3), 313-328.
- Grönfors, M. (1984). Homoseksuaaliset ihmiset vähemmistönä. Teoksessa K. Sievers & O. Stålström (toim.), *Rakkauden monet kasvot. Homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta* (s.206-226). Espoo: Weilin+Göös

Grönfors, M., Haavio-Mannila, E., Mustola, K. & Stålström, O. (1984). Esitietoja homo- ja biseksuaalisten ihmisten elämäntavasta ja syrjinnästä. Teoksessa K. Sievers & O. Stålström (toim.), *Rakkauden monet kasvot. Homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta* (s.132-160). Espoo: Weilin+Göös

Hedelmätyshoidosta lakiesitys. Tiedote 5.6.2002. Oikeusministeriö.
Ks: <http://www.om.fi/14420.htm> (15.10.2003)

Hentinen, K., Pesonen, S., Kinnunen, S., Suomalainen, K. & Ylönen, S.(1997)...*Olla homo... Vanhempien suhtautuminen lapsensa homoseksuaalisuuteen homoseksuaalin itsensä kokemana ja kuvaamana*. Tampere: TAJU.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H.(2000). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hynnä, M. (1997). Lesbojen vaihtoehtoinen lisääntyminen. Teoksessa J. Lehtonen, J. Nissinen & M. Socada (toim.), *Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Lesbot, homot, bi- ja transihmiset sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaina* (s.165-174). Helsinki: Edita.

Ikonen-Nylund, M. & Petterson, P.(1991). Verkostoterapia kriisihoidossa. *Perheterapia*, 2, 4-13.

Ivalahti, S. (1997). Vanhempien suhtautuminen lastensa homoseksuaalisuuteen. Teoksessa J. Lehtonen, J. Nissinen & M. Socada (toim.), *Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Lesbot, homot, bi- ja transihmiset sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaina* (s.111-125). Helsinki: Edita.

Juva, K. (1984). Noitia, äitejä, nosturinkuljettajia –lesbolaisuus yhteiskunnassa. Teoksessa K. Sievers & O. Stålström (toim.), *Rakkauden monet kasvot. Homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta* (s.121-129). Espoo: Weilin+Göös.

Juvonen, T. (1997). Normatiivisen hyvän harhat. Teoksessa J. Lehtonen, J. Nissinen & M. Socada (toim.), *Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Lesbot, homot, bi- ja transihmiset sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaina* (s.11-17). Helsinki: Edita.

Jämsä, J (2003). *"Isä, joka on homo"*. *Homomiehen perhe ja vanhemmuus*. Helsingin yliopisto. Sosiologian pro gradu –tutkielma. Ks.
<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sosio/pg/jamsa/> (15.10.2003)

Kaskisaari, M.(1997): Homoparisuhdekeskustelu –diskurssi ja performatiivi. Teoksessa E. Jokinen (toim.), *Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta* (s.233-253). Tampere: Vastapaino.

Kirkpatrick, M.(1987). Clinical implications of lesbian mother studies. *Journal of homosexuality*, 14(1/2), 201-211.

- Klefbeck, J., Hultkrantz-Jeppson, A., Marklund, K., Bergerhed, E. & Forsberg, G.(1988). Verkostoterapia –Ruotsin malli. *Perheterapia*, 2, (3-12.)
- Kuosmanen, P. (1996). Lesboäitiys: Näkymätön identiteetti. Teoksessa *Vanhemmuuksia. Oikeuden nainen – naisen oikeus –projektin seminaarijulkaisu* (s.77-107). Helsinki: Yliopistopaino.
- Kuosmanen, P.(1997). Lesboäidit ja lapset = lesboperhe? Teoksessa J. Lehtonen, J. Nissinen & M. Socada (toim.), *Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Lesbot, homot, bi- ja transihmiset sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaina* (s.100-110). Helsinki: Edita.
- Kuosmanen, P. (2000). *Äitien ja lesbojen arkipäivän tilanteita. Performatiivis-diskursiivinen tarkastelu*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kurdek, L.A. & Schmitt, J.P.(1987). Perceived emotional support from family and friends in members of homosexual, married, and heterosexual cohabiting couples. *Journal of homosexuality*, 14(3/4), 57-68.
- Kvale, S. (1996). *InterViews. An introduction to qualitative research interviewing*. London: Sage.
- Kyyrönen, S.(2003). *Homoseksuaalien käsityksiä perheestä ja parisuhteen virallistamisesta*. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 14. Jyväskylä: Yliopistopaino.
- Lampela, T.(2000). *Sateenkaariperheen ABC-kirja*. Seta-julkaisuja 13. Helsinki: Seksuaalinen tasavertaisuus – Sexuellt likaberättigande SETA ry.
- Lapsen etu rekisteröidyissä parisuhteissa, 2003. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2003:10. Tampere.
- Lipton, F., Cohen, C., Fischer, E. & Katz, S.(1981). Schizophrenia: A network crisis. *Schizophrenia Bulletin*, 7, 144-151.
- Marsella, A. & Snyder, K.(1981). Stress, social supports, and schizophrenic disorders: Toward an interactional model. *Schizophrenia Bulletin*, 7, 152-163.
- Marttio, M.(2001). *Masennus, sosiaalinen verkosto ja tarinallinen kiertokulku*. Jyväskylän yliopisto. Julkaisematon psykologian pro gradu –tutkielma.
- Mustola, K. (2000). Uudet lisääntymismenetelmät. Lääketieteellistäminen ja rotuhygienian haamu. *Naistutkimus*, 2, 76-88.
- Nissinen, J. (1997). Verkostot osana hoidollista vuorovaikutusta. Teoksessa J. Lehtonen, J. Nissinen & M. Socada (toim.), *Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Lesbot, homot, bi- ja transihmiset sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaina* (s.126-140). Helsinki: Edita.

- Nissinen, J. (1999). Homo- ja bimies sosiaali- ja terveystalveluissa. Teoksessa J. Lehtonen (toim.), *Homo fennicus: miesten homo- ja biseksuaalisuus muutoksessa* (s.109-122). Helsinki: Sosiaali- ja terveystalveluministeriö.
- Patterson, C. (1992). Children of lesbian and gay parents. *Child Development*, 63, 1025-1042.
- Pattison, E. & Pattison, M.(1981). Analysis of schizophrenic psychosocial network. *Schizophrenia Bulletin*, 7, (135-143).
- Ross, M.W. (1984). Mitä homoseksuaalisuus on – tieteellisiä näkökantoja. Teoksessa K. Sievers & O. Stålström (toim.), *Rakkauden monet kasvot. Homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta* (s.161-190). Espoo: Weilin+Göös.
- Sanders, G.L. & Kroll, I.T.(2000). Generating stories of resilience: Helping gay and lesbian youth and their families. *Journal of marital and family therapy*, 26(4), 433-442.
- Seikkula, J.(1991). *Perheen ja sairaalan rajasyteemi potilaan sosiaalisessa verkostossa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Seikkula, J.(1994). *Sosiaaliset verkostot. Ammattiauttajan voimavara kriiseissä*. Tampere: Tammer-paino.
- Serovich, J.M., Skeen, P., Walters, L.H. & Robinson, B.E.(1993). In-law relationships when a child is homosexual. *Journal of homosexuality*, 26(1), 57-76.
- Sluzki, C.E.(2000). Social network and the elderly: Conceptual and clinical issues, and the family consultation. *Family process*, 39(3), 271-283.
- Socada, M. (1997). Lesbott terveydenhuollon asiakkaina. Teoksessa J. Lehtonen, J. Nissinen & M. Socada (toim.), *Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Lesbott, homot, bi- ja transihmiset sosiaali- ja terveystalveluiden asiakkaina* (s.144-155). Helsinki: Edita.
- Speck, R. & Attneave, C.(1973). *Family networks*. New York: Pantheon books
- Stålström, O. & Ross, M.W. (1984). Ihmissuhteet, elämäntavat ja identiteetit. Teoksessa K. Sievers & O. Stålström (toim.), *Rakkauden monet kasvot. Homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta* (s.38-83). Espoo: Weilin+Göös.
- Weeks, J., Donovan, C. & Heaphy, B. (1997): *Families of choice: The structure and meanings of non-heterosexual relationships*. Oxford: ESRC (Economic & Social Research Council). Population and Household Change Research Programme. Research Results. Number 6, Oct 1997.
- Weston, K. (1991). *Families we choose. Lesbians, gays, kinship*. Columbia University Press. New York.

LIITE 1 Yksityiskohtaisemmin käsitteistä ja tutkimuksen kulusta

Käytetyistä käsitteistä

Tekstissä käytettäessä sanaa *puoliso* tarkoitetaan haastateltavan asuinkumppania (haastattelujen aikana nais- ja miesparien suhteiden rekisteröinti ei ollut vielä edes mahdollista). *Homoseksuaalisuudella* voidaan tarkoittaa niin homoutta, lesboutta kuin biseksuaalisuutta. Haastateltavilta ei järjestelmällisesti kysytty, miten he seksuaalisen suuntautumisensa määrittelevät. Haastattelupyynnössä kutsuttiin haastateltaviksi 'perheitä, joissa vanhemmat ovat samaa sukupuolta'.

Esimerkiksi 'suku' tai 'sukulainen' -käsitteiden kohdalla joudun myös joissakin kohdin määrittämään 'oma sukulainen', viitaten biologiseen sukulaisuuteen, ja 'puolison sukulainen'. Tällä ei ole kuitenkaan tarkoitus mitätöidä haastateltavien määrittämiä suhteita, ketä heidän sukuunsa kuuluu, vaan kyse on ainoastaan tarpeesta siinä kohdin selvittää kenestä on kyse.

Käsite '*homo- ja lesboperheet*' on Arielin ja McPhersonin (2000) mukaan yksinkertaistava osoitus institutionalisoituneesta homofobiasta, sen tarpeesta niputtaa perheen monimuotoisuutta. Käsite myös määrittää koko perhettä seksuaalisesti, yhden tai useamman vanhemman seksuaalisen suuntautumisensa takia. Kuosmanen (1997) toteaa lisäksi, ettei lesbo- tai homo-etuiliite kerro perheen rakenteesta ja sisällöstä mitään, ennemminkin vain leimaa sitä. Hän suosittaa mieluummin esimerkiksi *lesbovanhemman*, *lesboparin* tai *naisparin perheen* käsitteitä. Myös käsite *samaa sukupuolta olevien perheet* voi olla harhaanjohtava, sillä *ei-heteroseksuaalisissa perheissä* vanhemmat voivat olla myös keskenään eri sukupuolta. Itse käytän tässä tekstissä käsitteitä vaihtelevasti. Käytännöllisyyden vuoksi olen myös käyttänyt käsitettä homo- ja lesboperheet, vaikka jaankin Arielin ja McPhersonin sekä Kuosmanen huomautukset käsitteen ongelmallisuudesta.

Sateenkaariperheillä tarkoitetaan perheitä, joissa elää lapsia ei-heteroseksuaalisiksi identifioituvien vanhempien kanssa. Käsite on vielä jokseenkin tuntematon, mutta käytän tässä työssä sitäkin –toivoen, että se käytön myötä vakiintuu käsitteeksi, jonka merkitys tunnetaan, mutta joka ei sisällä edellä mainittuja määrittelyongelmia.

Tutkimuksen kulku

Haastattelut tehtiin haastateltavien kodeissa kevään ja kesän 2001 aikana. Naisparien haastattelut tehtiin parihaastatteluina, miehet käytännön syistä yksilöhaastatteluina. Kaksi haastattelusta jouduttiin keskeyttämään, mutta jatkettiin myöhemmin läpikäyden pääpiirteittäin aiemman haastattelun sisältö. Haastattelut nauhoitettiin ja ne kestivät tunnista noin kolmeen tuntiin.

Ennen haastattelunauhoituksen aloittamista kerroin haastateltaville, että kaikki tunnistetiedot muutetaan ja että suoria lainauksiakin tulen käyttämään harkitusti. Analyysin valmistuttua niille haastateltaville, jotka sitä toivoivat (osa halusi nähdä vasta lopullisen työn) kerrottiin kirjeitse, miten haastatteluita on tutkimuksessa käytetty ja annettiin heille mahdollisuus halutessaan tutustua tarkemmin tutkimustekstiin ennen sen lopullista muotoa. Aineisto litteroitiin, koodattiin ja analysoitiin pääasiassa syksyn 2001 ja vuoden 2002 aikana. Litteroitua haastatteluaineistoa kertyi 196 sivua (Word-tiedostona rivivälillä yksi). Litterointi tehtiin sanatarkasti ja myös taukoja ja äänenpainoja merkittiin, jos niillä oli puheen tulkinnan kannalta merkitystä.

Litteroitu aineisto siirrettiin Atlas-ti –tiedostoksi ja koodattiin ensin kokonaisuudessaan puheenaiheiden perusteella. Atlas-ti on tietokoneohjelma, jonka avulla käsitellään laadullisia aineistoja grounded theory –pohjaisesti koodaamalla aineistoa pienempiin osiin ja kokoamalla sitä jälleen yhteen ”perheiksi” ja ”verkostoiksi (networks)”. Tässä tutkimuksessa käytin ohjelmaa lähinnä pilkkoakseni laajaa aineistoa käsiteltäviin osiin ja kootakseni saman aihealueen aineistoa eri puolilta haastatteluista. Koodeja, joihin lainauksia kertyi runsaasti (esim. 'homoseksuaalisuudesta kertominen') jaettiin pienempiin osiin haastateltavien erottelun ja

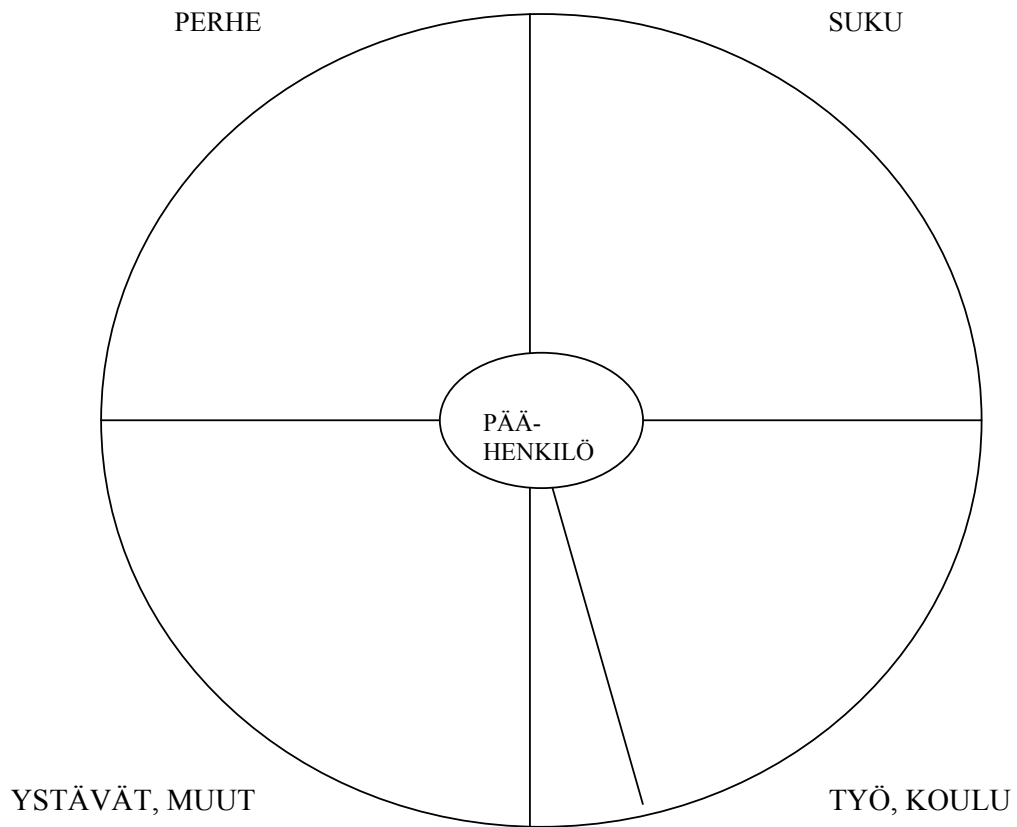
aiheen tarkennuksen avulla (esim. Tiina: homoseksuaalisuudesta kertominen vanhemmille). Alkuperäisiä koodeja oli 166.

Verkostojen rakenteeseen ja määrittelyyn viittaavien koodien avulla etsittiin ja koottiin yhteen aluksi tulosten ensimmäinen osa (kappale 3.1): verkostojen rakenteelliset ominaisuudet. Seuraavaksi pääasiassa koodeista 'homoseksuaalisuudesta/ parisuhteesta/ lapsesta kertominen' (myös muut koodit käytiin läpi ja niistä poimittiin sopivat kohdat) koottiin uusi aineisto: verkoston funktionaaliset ominaisuudet. Tämä aineisto koodattiin omiksi uusiksi koodeikseen, joita tuli 29 (liite 4). Nämä 29 koodia tiivistettiin 11 laajemmaksi yläkäsitteeksi (osa jakautui useamman yläkäsitteen alle), jotka muodostavat tulosten toisen osan (kappale 3.2).

Valintoja aineistossa

Kartoitettaessa yksilön verkostoa kliiniseen käyttöön, on pidetty tärkeänä selvittää myös päähenkilön elämässä merkitykselliset ammattihenkilöt. Tämän tutkimuksen ensimmäiseksi tehdyssä (myös koemuotoiseksi tarkoitettussa) haastattelussa karttaan merkitty 'viranomaiset' -sektori toi haastatteluun runsaasti lisäinformaatiota ja siksi sektoria käytettiin myös muissa haastatteluissa, joskaan sitä ei nimetty karttapohjaan. Tarkoituksena oli kartoittaa perheen kanssa tekemisissä olevia viranomaisia ja tämän kartoituksen pohjalta keskustella viranomaisten suhtautumisesta heihin homo- tai lesboperheenä (ks. haastattelurunko). Keskustelua tästä aiheesta käytiinkin, mutta viranomaisten merkitseminen verkostokarttaan osoittautui ongelmalliseksi ja jopa verkoston määrittelyä häiritseväksi. Viranomaisia oli luonnollisesti vaikeaa asettaa samaan läheisyyspiiriin siihen mennessä merkittyjen läheisten ihmisten kanssa (viranomaissektoria mietittiin yleensä viimeisenä). Vain kaksi haastateltavaa täytti tätä sektoria. Eräs haastateltava käytti valmista sektoria erottaakseen verkostossaan elämänalueen, joka oli jotain työ- ja ystävä-sektorin välistä. Verkostoteorian mukainen viides sektori voisikin tämän tutkimuksen kaltaisessa käyttötarkoituksessa olla esimerkiksi jonkinlainen harrastussektori. Myös 'muut'-sektorin muuttaminen pääotsikolle 'ystävät' osoittautui tässä käytössä hyväksi ratkaisuksi, sillä ystävä-sektori todella painottui verkostoissa sekä sisällöllisesti että määrällisesti.

LIITE 2 Verkostokartta (haastateltaville esitettyssä muodossa)

LIITE 3 Haastattelurunko

(Tämä haastattelurunko on suunnattu niille vanhemmille, joilla oli ainoastaan yhteisiä, yhdessä hankittuja lapsia. Enemmistö haastatelluista oli tällaisia perheitä.)

I Perheen historia

- Parisuhteen alkua: Kuinka parisuhteenne alkoi ja milloin? Mitä vaiheita suhteessanne on ollut? Milloin muutitte yhteen?
- Ajatukset lapsesta: Mitä olet ajatellut äitiydestä/ isyydestä aiemmin? Milloin ja miten aloitte keskustella yhteisestä lapsesta? Milloin ja miten päätitte ”perustaa perheen”?
- Lapsi: Kuinka lapsenne sai alkunsa? Mietittekö eri vaihtoehtoja? Mitä tapahtui (”lapsenhankintaprosessin” kulku)?
- Vanhemmuus tällä hetkellä

II Sosiaaliset verkostot

Annan teille täytettäväksi verkostokartan, johon teidän tulisi lohkoittain täyttää ihmiset, joiden kanssa olette tekemisissä tai jotka ovat teille läheisiä. Saatte vapaasti määritellä ketkä verkostoonne mielestänne kuuluvat. Lohkot määrittyvät seuraavasti:

- Perhe: ihmiset, jotka asuvat kanssanne saman katon alla tai jotka muuten määrittelette perheeseenne kuuluviksi
- Suku: sukulaiset ja muut perheenjäsenet (jotka eivät tulleet perhelohkoon)
- Työ, koulu: ihmiset, joiden kanssa olette tekemisissä lähinnä työn tai koulun yhteydessä
- Ystävät, muut: teille läheiset ihmiset, jotka eivät kuulu edellä mainittuihin lohkoihin
- (Viranomaiset: halutessanne voitte erottaa pienemmän lohkon sellaisia läheisiä ihmisiä varten, joiden kanssa olette pääasiassa tekemisissä heidän ammattinsa vuoksi; esim. lääkärit, neuvola, pappi tms.)

Lopuksi voitte viivojen avulla merkitä, ketkä verkostonne ihmisistä tuntevat toisensa tai ovat keskenään tekemisissä.

III Sosiaalisten verkostojen merkityksiä

1. Kertokaa (läpikäyden sellaiset ihmiset, joiden kohdalla kyseisellä asialla on mielestänne merkitystä) miten kukin verkostokarttaan merkitsemistänne ihmisistä on suhtautunut seuraaviin asioihin:

Homoseksuaalisuus:

- Kun kerroitte tai saivat tietää homoseksuaalisuudestanne, mitä he mielestänne ajattelivat tai sanoivat?
- Milloin tai millä tavalla olette kerroitte asiasta tai miten saivat tietää?
- Oletteko keskustelleet tai jollakin tapaa käsitelleet asiaa? Jos, niin miten?

Vakituinen parisuhde ja yhteen muuttaminen (osittain, tilanteesta riippuen em. kysymyksiin)

Lapsen hankinta/ saaminen (-”-)

2. Onko verkostoissanne ihmisiä, jotka eivät tiedä homoseksuaalisuudestanne/ parisuhteestanne/ lapsestanne? Jos, niin onko tälle erityistä syytä?

3. Kenelle verkostonne ihmisistä olette kokeneet helpoksi/ vaikeaksi kertoa homoseksuaalisuudestanne/ parisuhteestanne/ lapsestanne? Oletteko kohdanneet mielestänne yllättäviä reaktioita? Jos, niin kenen taholta ja millä tavoin?

4. Oma käsityksenne siitä, miten kukin verkostonne ihmisistä suhtautuu homoseksuaalisuuteenne/ parisuhteeseenne/ lapseenne?

- Kuinka hyvin ja millä tavalla kukin hyväksyy ja tukee perheenne ratkaisuja?
- Kuinka nopeasti olette hyväksynnän saavuttaneet?
- Osaisitteko mahdollisesti vertailla eri ihmisten suhtautumista esimerkiksi
 - iän, sukupuolen tai heidän oman seksuaalisen suuntautumisensa mukaan?
 - sen mukaan, onko heillä itsellään lapsia vai ei?
 - sen mukaan mihin alueeseen elämässänne/ kartassanne he kuuluvat (lähinnä ystävät/suku)?

5. Kanssakäyminen tällä hetkellä eri ihmisten kanssa:

(Voitte jälleen valita merkityksellisiksi katsomanne henkilöt)

- Paljonko olette tekemisissä kunkin ihmisen kanssa?
- Minkälaista kanssakäymisenne on? Esimerkiksi keneltä saatte käytännön (lapsenhoito tms.) apua; tietoa ja neuvoja; henkistä tukea ja keskusteluseuraa? Kenelle te olette edellä mainitunlaisena tukena?
- Minkälaisia muutoksia aiempaan nähden (esim. ennen lapsen tuloa) on tapahtunut?

IV Viralliset verkostot

Ammattinsa puolesta kanssanne tekemisissä olevat henkilöt: Hoitohenkilökunta eri paikoissa (mahd. hedelmöitysklinikka, neuvola, synnytyssairaala), mahd. synnytysvalmennus (ohjaaja, muut osallistujat), päivähoitopaikat, virastot (esim. Kela) jne. Näiden henkilöiden ei tarvitse olla karttaan merkittyjä henkilöitä.

- Kuinka ammattinsa puolesta kanssanne tekemisissä olevat ihmiset ovat mielestänne suhtautuneet teihin perheenä/ molempiin vanhempina? Onko kohtelunne ollut luontevaa?
- Kenelle olette kertoneet perheestänne ja kuinka? Kenelle ette ja miksi?
- Onko virallisten verkostojen yhteydessä tapahtunut jotain erityisen mieleenpainuvaa (negatiivista tai positiivista)?
- Oletteko törmänneet käytäntöihin, tapoihin, sääntöihin tms., jotka eivät ole sopineet teidän perhemuotoonne?
- (Miten naapurustonne tai muut vieraammat ihmiset ovat suhtautuneet nähdessään teidät perheenä?)

LIITE 4 Funktionaaliset ominaisuudet.

Alun perin koodatut 28 funktionaalista ominaisuutta listattuna lopullisten 11 pääkäsitteen alle. Osa alkuperäisistä funktioista asettui useamman pääkäsitteen alle (toistamiseen esiintyvät kursivoituna).

1. Hämmästys, yllättyneisyys

hämmästys (neutraali)
 hämmästys tai suuttumus salaamisesta
 hämmästys, positiivinen ihmetys
 järkytys (negatiivinen yllätys)
 muutos + → -

2. Sopeutuminen

hämmästys (neutraali)
hämmästys tai suuttumus salaamisesta
 muutos - → + (negatiivisesta positiiviseen)
muutos + → -
 persoonaan liittyvä (+ tai -)
 pettymys (esim.elämäntavan muutoksesta)
 sopeutumisaika

3. Aktiivinen kiinnostus

aktiivinen kiinnostus
hämmästys, positiivinen ihmetys

4. Keskusteleminen vs. puhumattomuus

biologisuuden painottaminen
 keskustelu
muutos - → +
 puhumattomuus (passiivisuus)

5. Ristiriitaisuus

muutos (neutraali)
 negatiivisuus (tarkemmin määrittelemätön)
persoonaan liittyvä (+ tai -)
pettymys (esim.elämäntavan muutoksesta)
 ristiriita

6. Aktiivinen kielteisyyttä

biologisuuden painottaminen
heteroseksuaalisuuden painottaminen
 inho
muutos + → -
negatiivisuus (tarkemmin määrittelemätön)
 torjunta (aktiivinen)
 tuen puute (odotettu, ei yllättävä)

7. Yksinkertaisuus, itsestänselvyys

"tiesin jo"
 itsestänselvyys, yksinkertaisuus
 muuttumattomuus
 myönteisyys (tarkemmin määrittelemätön)
persoonaan liittyvä (+ tai -)

8. Ilo

ilo
myönteisyys (tarkemmin määrittelemätön)

9. Onnellisuus lapsesta

lapsirakkaus, onnellisuus lapsesta

10. Tiedon jakaminen muiden kanssa

muille kertominen

11. Luottamus, aktiivinen hyväksyntä |

luottamus, aktiivinen hyväksyntä
muuttumattomuus